

LOKALNY PROGRAM

rewitalizacji

Gminy Moryń na lata 2017-2023

wersja do konsultacji z dnia 30.08.2017

**Fundacja Nauka
dla Środowiska**

ul. Raclawicka 15-17
75-620 Koszalin
www.ndsfund.org,
tel: 94 347 82 05

Aktywa Plus

Emilia Kowalska

Bolesława Śmiałego 39/2
70-351 Szczecin
www.aktywaplus.pl
tel: 91 444 31 63

Koszalińska Agencja

Rozwoju Regionalnego S.A.

ul. Przemysłowa 8
75-216 Koszalin
www.karsa.pl,
tel. 94 341 63 30

„4C Centrum

Ekonomii Społecznej” sp. z o.o.

ul. Koński Kierat 14/15
70-563 Szczecin
www.4c.szczecin.pl
tel. 91 881 26 94

Spis treści

Wstęp	4
1. Ogólna charakterystyka społeczno-gospodarcza gminy Moryń na tle regionu	5
2. Powiązania programu rewitalizacji społecznej z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy Moryń	8
3. Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w gminie Moryń	15
3.1. Metodologia diagnozy na potrzeby rewitalizacji	15
3.2. Geokodowanie danych i zasięg przestrzenny diagnozy	26
3.3. Analiza wewnętrznego zróżnicowania gminy ze względu na występowanie zjawisk kryzysowych w głównych sferach funkcjonalnych: Analiza ilościowa/statystyczna	28
3.4. Zasięg przestrzenny obszaru zdegradowanego w gminie Moryń	38
4. Wyznaczenie obszarów rewitalizacji z uwzględnieniem partycypacji mieszkańców i lokalnych liderów – diagnoza pogłębiona	40
4.1. Partycypacyjna ocena obszaru rewitalizacji	40
4.2. Obszar rewitalizacji gminy Moryń	43
4.3. Charakterystyka podobszarów rewitalizacji – problemy, potrzeby, potencjały i propozycje rozwiązań	48
5. Wizja, cele i kierunki działania	49
5.1. Wizja	50
5.2. Cele i kierunki działania	52
6. Lista projektów rewitalizacyjnych	54
6.1. Główne projekty rewitalizacyjne dotyczące obszaru zdegradowanego, które będą realizowane w ramach danego programu rewitalizacji	55
6.2. Ogólny opis projektów rewitalizacyjnych uzupełniających	57
7. Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji	58
8. Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji	61
Otwarta Grupa Robocza na Rzecz Rewitalizacji	64
Stolik rewitalizacyjny	69
Młodzieżowi liderzy rewitalizacji	71
Kluby Radykalnych Matek Wiejskich	72

9. System realizacji (wdrażania) programu rewitalizacji	73
9.1. Zespół ds. Rewitalizacji	74
9.2. Promocja LPR	75
10. System monitoringu skuteczności działań i system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu	76
<i>Spis map</i>	82
<i>Spis tabel</i>	83
<i>Spis rysunków</i>	84
<i>Spis literatury</i>	85

Wstęp

Rewitalizacja społeczna jest skoncentrowanym terytorialnie procesem wyprowadzania obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysowego. Jest prowadzona w sposób kompleksowy poprzez zintegrowane działania przede wszystkim na rzecz lokalnej społeczności, a także elementów, w którym te społeczności funkcjonują czyli gospodarki oraz przestrzeni przyrodniczej i funkcjonalno-technicznej. Cechą szczególną rewitalizacji jest jej partycypacyjny charakter co oznacza, że jest prowadzona przez interesariuszy na podstawie programu rewitalizacji. Celem lokalnego programu rewitalizacji jest planowanie i wdrażanie działań ukierunkowanych na ożywianie i zrównoważony rozwój obszarów, które utraciły dotychczasowe funkcje społeczne i gospodarcze.

Niniejszy Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Moryń powstał w ramach projektu rewitalizacji społecznej dla 18 samorządów lokalnych z województwa zachodniopomorskiego (tj. Barwic, Brojec, Brzeźna, Dobrej, Dobrzan, Drawna, Grzmiącej, Karnic, Kozielic, Krzęcina, Morynia, Ostrowic, Płotów, Radowa Małego, Rębina, Szczecinka, Świdwina i Węgorzyna), który rozpoczął się 1 października 2017 roku. W ramach projektu zaplanowano dla społeczności lokalnych „dotacje” - każda w kwocie do 20 000 PLN. Ponadto, przeprowadzono wspólnie partycypacyjną diagnozę lokalną, a następnie ciąg działań animacji lokalnej wokół dobra wspólnego. Wszystkim uczestnikom zapewniono specjalistyczne doradztwo oraz konsultacje przy tworzeniu planów rewitalizacji.

Polityka rozwoju terytorialnego za główny cel stawia sobie budowanie spójności terytorialnej poprzez wyrównywanie szans rozwojowych i podnoszenie jakości życia. W gminach, które potrzebują wsparcia realizuje się programy rozwoju oraz stosuje instrumenty finansowe zwiększające możliwości inwestycyjne lokalnych budżetów. Obszary, które potrzebują pomocy często określane są jako zapóźnione w rozwoju, zmarginalizowane lub peryferyjne w sensie społeczno-gospodarczym. Aby wspierać je w trudnej drodze wyjścia z kryzysowej sytuacji, szczególną uwagę zwraca się na potencjał endogeniczny lokalnych społeczności, który bezdyskusyjnie zdaniem wielu ekspertów należy rozwijać i aktywizować w ramach planowanych wspólnych przedsięwzięć. Należy jednak zaznaczyć, iż partycypacja społeczna nie tylko oznacza wspólne wyznaczenie kierunku zmian, ale również wkład własny mieszkańców obszarów rewitalizowanych w postaci zaangażowania w planowanie i realizację projektów, podczas których mieszkańcy sami wykonują część zadań. Zmierza to do wypracowania cennej umiejętności współpracy, wzajemnego zaufania i przede wszystkim wspólnego rozwiązywania lokalnych problemów, czyli radzenia sobie z sytuacjami trudnymi, ograniczającymi możliwości rozwojowe.

1. Ogólna charakterystyka społeczno-gospodarcza gminy Moryń na tle regionu

Miejsko-wiejska Gmina Moryń leży w południowo- zachodniej części województwa zachodniopomorskiego, w granicach administracyjnych powiatu gryfińskiego. Graniczy z gminami: Chojna od strony północnej i północno- wschodniej, Mieszkowice od południa i południowego wschodu oraz Cedynia od zachodu.

Podstawowymi cechami gminy jest położenie:

- w strefie przygranicznej, w obszarze polsko - niemieckich zainteresowań utworzeniem „transgranicznego obszaru chronionego w dolinie dolnej Odry”, jako Polsko - Niemieckiego Parku Narodowego „Dolina Dolnej Odry”,
- w strefie koncentracji obszarów chronionych o ponadregionalnej randze: Cedyńskiego Parku Krajobrazowego oraz Obszarów Natura 2000 PLB320003 „Dolina Dolnej Odry”, PLB320017 „Ostoja Cedyńska”, PLH320037 „Dolna Odra”, PLH320055 „Wzgórza Moryńskie”,
- w zasięgu zainteresowań mieszkańców Niemiec terenami wypoczynkowymi i sferą usług oraz produkcji niektórych wyrobów,
- w strefie zasięgu mieszkańców aglomeracji Szczecina terenami wypoczynkowymi i rekreacyjnymi np. turystyki weekendowej,
- w obszarze polsko- niemiecko- szwedzkiego euroregionu „Pomerania”.

Tabela 1. Wybrane wskaźniki społeczno-gospodarcze dla gminy Moryń na tle powiatu gryfińskiego

WYBRANE DANE STATYSTYCZNE	Gmina Moryń 2013	Gmina Moryń 2014	Gmina Moryń 2015	Powiat gryfiński 2015
Ludność	4370	4362	4340	83 461
Ludność na 1 km ²	35	35	35	45
Kobiety na 100 mężczyzn	105	104	104	102
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	51,3	53,2	54,1	55,6
Dochody ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca w zł	3240	3152	3001	3497
Wydatki ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca w zł	3019	3243	2806	3364
Turystyczne obiekty noclegowe	2	3	3	14
Porady udzielone w ramach podstawowej opieki zdrowotnej na 1 mieszkańca	4	4	4	5
Lesistość (w %)	26,3	26,5	26,8	33,9
Mieszkania oddane do użytkowania na 10 tys. ludności	14	16	18	17

Pracujący na 1000 ludności	65	77	69	134
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	13,4	11,9	9,5	6,9
Ludność – w % ogółu ludności – korzystająca z instalacji				
wodociągowej	94,6	98,7	98,8	94
kanalizacyjnej	54,2	56,4	56,4	67,2
gazowej	-	-	-	29,7
Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym	1208	1201	1200	1594

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Statystyczne Vademecum Samorządowca, 2013, 2014, 2015, Warszawa

2. Powiązania programu rewitalizacji społecznej z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy Moryń

Wyznaczone cele strategiczne rewitalizacji powinny być odpowiedzią na problemy społeczno-gospodarcze występujące w gminie. Problemy te określone są w dokumentach strategicznych na poziomie diagnozy, która zwarta jest najczęściej w Planie rozwiązywania problemów społecznych lub też w samej Strategii rozwoju. Częstokroć w analizowanych strategiach, tak gminnych jak i powiatowych, poszczególne problemy i kwestie społeczne pojawiają się tylko w diagnozie bądź ujmowane są wyłącznie jako cel strategiczny (lub zaplanowane działanie). Pożądaną jest natomiast sytuacja, w której sformułowane cele strategiczne nakierowane są na rozwiązywanie zawartych (opisanych) w diagnozie problemów społecznych. Spojrzenie na rewitalizację przez pryzmat adekwatności celów strategicznych do zdiagnozowanych potrzeb (problemów) pokazuje, w ramach których kierunków poszukiwać należy głównych problemów danego obszaru, ale też wskazuje w ramach jakich obszarów można szukać rozwiązań kwestii problemowych.

Gmina Moryń posiada następujące dokumenty strategiczne powiązane z procesem rewitalizacji:

- Strategia rozwoju Gminy Moryń na lata 2016-2022
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Moryń na lata 2014-2020
- Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2017-2020
- Studium uwarunkowań przestrzennych Gminy Moryń

Analizowane dokumenty są aktualne i oparte na stosunkowo świeżych danych źródłowych. W związku z czym można opierać o nie zapisy przedmiotowego LPR.

2.1 Strategia rozwoju Gminy Moryń na lata 2016-2022

Podstawowym dokumentem określającym kierunki rozwoju, w tym i obszary potencjalnej rewitalizacji, jest Strategia rozwoju Gminy Moryń na lata 2016-2022.

Kluczowe problemy rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Moryń koncentrują się wokół czterech obszarów, tj. rozwoju gospodarczego, potencjału turystycznego, infrastruktury technicznej oraz obiektów zabytkowych i ich dekapitalizacji.

Niski poziom rozwoju gospodarczego objawia się:

- bezrobociem,
- niewystarczającą liczbą inwestorów,
- brakiem mikroprzedsiębiorczości opartej na turystyce,
- brakiem zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego,
- niskim poziomem zamożności mieszkańców gminy,

- brakiem wiary w możliwość odniesienia sukcesu w oparciu o biznes turystyczny,
- ubóstwem energetycznym.¹

Niewykorzystany posiadany potencjał turystyczny gminy odnosi się do:

- funkcjonowania na terenie gminy Moryń niewykorzystanych turystycznie i gospodarczo dawnych ośrodków turystycznych oraz gruntów proturystycznych,
- niewykorzystania w pełni potencjału obiektów historycznych,
- posiadania przez gminę gruntów do sprzedania,
- niepełnego rozwoju bazy turystycznej gminy i infrastruktury na bazie zasobów przyrodniczo-kulturowych,
- występowania wysokiej sezonowości w lokalnej branży turystycznej (obsługa turystyczna koncentruje się głównie w miesiącach letnich),
- braku zintegrowanych działań zmierzających do kreacji markowych lokalnych i regionalnych produktów turystycznych,
- niewykorzystanego w pełni potencjału agroturystycznego.

Uwagę zwraca niewłaściwe utrzymanie i niepełne wykorzystanie posiadanych obiektów zabytkowych (kościół, pałace, mury miejskie, wiatrak, dwory, założenia miejskie i wiejskie, targowisko, zamek, młyn, grodziska, cmentarzyska, groby, pomniki).

Obszar Cedyńskiego Parku Krajobrazowego oraz pozostałe cenne obszary faunistyczne i florystyczne na obszarze gminy traktuje się jako strefę „bezinwestycyjną” o funkcji poznawczej dla ruchu turystycznego.

Analiza SWOT jako jedną z szans gminy określa:

Poprawa stanu walorów turystycznych o charakterze antropogenicznym poprzez wykorzystanie środków finansowych pochodzących z funduszy UE, np. na ich renowację i rewitalizację.

Podsumowanie wskazuje na posiadanie przez gminę dużego potencjału rozwojowego, zwłaszcza w obszarze gospodarki turystycznej, która bazuje na atrakcyjnych i unikatowych walorach naturalnych, antropogenicznych i kulturowych.

Cel szczegółowy 1.1. Podejmowanie działań w zakresie podnoszenia świadomości wśród mieszkańców nt. troski o dziedzictwo architektoniczne i potencjał turystyczny gminy.

¹ Strategia s.44

- Wydanie poradnika architektonicznego zawierającego wskazówki pomocne w procesach rewitalizacji tkanki historycznej.

Cel szczegółowy 1.7. Budowanie lokalnej więzi społecznej.

- Podejmowanie działań na rzecz dalszej integracji społeczności lokalnej.
- Organizowanie różnorodnych, cyklicznych imprez kulturalno-sportowych.
- Podejmowanie działań na rzecz aktywizacji osób starszych oraz osób wykluczonych.

Cel szczegółowy 3.7. Rewitalizacja.

- Opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji i realizacja jego założeń.
- Rozbudowa infrastruktury Miejskiego Ośrodka Kultury.
- Rozwój zasobów bibliotecznych i czytelnictwa.
- Utworzenie izby muzealnej – rzemiosło rybackie.
- Stare miasto – renowacja budynków i ulic.
- Zagospodarowanie wolnych parceli.
- Wypracowanie wzorców i wytycznych dotyczących szyldów i reklam w obrębie starego miasta.
- Modernizacja i rewitalizacja parku miejskiego oraz podworskich parków wiejskich.
- Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych działających na rzecz rozwoju społecznego.

Wskaźniki przyjęte dla obszaru strategii związanego z rewitalizacją:

- Liczba osób objętych programem rewitalizacji
- Liczba wyremontowanych/zmodernizowanych obiektów
- Procent/powierzchnia zagospodarowanych na nowo wolnych parceli
- Powierzchnia ciągów komunikacyjnych poddanych renowacji
- Procent/powierzchnia zrewitalizowanych parków miejskich i wiejskich
- Procent/powierzchnia gminy objęta działaniami rewitalizacyjnymi

2.2 Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Moryń na lata 2014-2020

Pomoc społeczna i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej stanowiły w 2014 roku 21,8% wydatków budżetowych gminy Moryń, co stanowiło drugą w kolejności wielkość wydatków po wydatkach na oświatę i wychowanie.

Strategia wyznacza następujące kierunki działań w zakresie polityki społecznej gminy:

1. Przeciwdziałanie ubóstwu i bezrobociu oraz zapobieganie ich skutkom poprzez:

- zapewnienie ubogim bezpieczeństwa socjalnego,
- wsparcie bezrobotnych i poszukujących pracy.

2. Wspieranie rodzin oraz wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży poprzez:

- wzmacnianie rodzin, podnoszenie poziomu ich funkcjonowania,
- pomoc rodzinom będącym w kryzysie; rozwijanie systemu wsparcia,
- wsparcie dzieci i młodzieży w kształceniu i wszechstronnym rozwoju.

3. Utrzymanie osób starszych i niepełnosprawnych w środowisku zamieszkania oraz umożliwienie im udziału w życiu społecznym poprzez:

- usprawnianie osób starszych i zapewnienie im właściwej opieki,
- ograniczenie skutków niepełnosprawności oraz aktywizację społeczną i zawodową osób niepełnosprawnych.

4. Zapewnienie mieszkańcom równego dostępu do służby zdrowia oraz wspieranie rodzin i osób dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie poprzez:

- zaspokajanie potrzeb mieszkańców w zakresie ochrony zdrowia,
- profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych i narkomanii oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

5. Podniesienie poziomu bezpieczeństwa publicznego poprzez:

- przeciwdziałanie przestępczości, w tym wśród nieletnich,
- zwiększenie poczucia bezpieczeństwa mieszkańców.

6. Rozwój kapitału społecznego i ludzkiego poprzez:

- wzmacnianie kadry pomocy społecznej oraz rozwijanie infrastruktury socjalnej,
- wyzwalanie aktywności obywatelskiej,
- wspólne diagnozowanie problemów społecznych i potrzeb mieszkańców.

W dokumencie wskazano również projekty powstałe w trakcie prac nad strategią i wpisującym się w jej zapisy programem wspierania rodziny. Ich autorami są przedstawiciele instytucji i organizacji pozarządowych działających w gminie w obszarze polityki społecznej. Projekty stanowią „bank pomysłów”, tzn. ich realizacja jest wskazana, ale możliwa będzie dopiero wtedy, gdy ich wnioskodawcy pozyskają niezbędne środki finansowe.

Projekt 1. „Ferie w siodle” Wnioskodawca projektu UKS „Podkowa”, ul. Szeroka 12, Moryń

Cel główny projektu: Integracja i rozwiązywanie problemów społecznych poprzez zainteresowanie dzieci i młodzieży Gminy Moryń sportami jeździeckimi.

Miejsce realizacji projektu Ośrodek Jeździecki Podkowa, Skotnica.

Beneficjenci projektu Dzieci i młodzież z Gminy Moryń, zagrożeni zachowaniami patologicznymi. Pośrednio skorzystają na tym rodzice i opiekunowie dzieci biorących udział w projekcie poprzez stworzenie ich dzieciom możliwości uniknięcia wielu problemów społecznych.

Projekt 2. „Letni obóz jeździecki” Wnioskodawca projektu UKS „Podkowa”, ul. Szeroka 12, Moryń

Cel główny projektu: Integracja i rozwiązywanie problemów społecznych poprzez zainteresowanie dzieci i młodzieży Gminy Moryń sportami jeździeckimi.

Miejsce realizacji projektu: Ośrodek Jeździecki Podkowa, Skotnica

Beneficjenci projektu: Dzieci i młodzież z Gminy Moryń, zagrożeni zachowaniami patologicznymi.

Projekt 3. „Warsztaty językowe” Wnioskodawca projektu UKS „Podkowa”, Moryń

Cel główny projektu: Integracja i rozwiązywanie problemów społecznych poprzez zainteresowanie dzieci i młodzieży Gminy Moryń językiem niemieckim, kultura i zwyczajami Niemiec

Miejsce realizacji projektu: Ośrodek Jeździecki Podkowa, Skotnica.

Beneficjenci projektu: Dzieci i młodzież z Gminy Moryń, zagrożeni zachowaniami patologicznymi.

Projekt 4. Turniej i zawody strzeleckie Wnioskodawca projektu Koło LOK „Dzik” w Moryniu,

Cel główny projektu: Prowadzenie zajęć strzeleckich i zagospodarowanie czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, a także podnoszenie sprawności i umiejętności strzeleckich.

Miejsce realizacji projektu: Strzelnica LOK ul. Odrzańska 1a, Moryń

Beneficjenci projektu: dzieci i młodzież z terenu Gminy Moryń, członkowie koła LOK „Dzik”, dorośli mieszkańcy Gminy Moryń

2.3 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy

Według studium uwarunkowań przestrzennych Gminy, czynnikami, które stanowią potencjalne problemy dla rozwoju gminy są:

1. niedostatecznie rozwinięta sieć kanalizacyjna oraz niedostateczne uzbrojenie rezerw terenowych przeznaczonych do rozwoju zabudowy,
2. zaniedbanie i degradacja części zabytkowych układów osadniczych i dawnych zespołów podworskich, stanowiących część potencjału niezbędnego do rozwoju turystyki,
3. dysproporcje w rozwoju funkcjonalno-przestrzennym oraz w standardach zamieszkiwania w mieście i pozostałych miejscowościach gminy,
4. dysproporcje w dostępie mieszkańców miasta i gminy do podstawowych usług,

5. bezrobocie na terenach wiejskich związanych wcześniej z produkcją rolną w PGR-ach.

Założenia studium, przewidują dążenie do osiągnięcia następujących celów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego:

- 1) czynnej ochrony krajobrazu kulturowego gminy, realizowanej poprzez:
 - a) badania i studia nad zabytkami gminy,
 - b) ewidencję i weryfikację zabytków gminy,
 - c) budowę bazy informacji o zasobach dziedzictwa kulturowego,
 - d) budowę systemu zarządzania i marketingu zabytkami,
 - e) eksponowanie walorów kulturowych – poszerzanie form ochrony dóbr kultury,
 - f) edukację i popularyzację wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym,
 - g) promocję, edukację i dokumentację walorów regionalnego dziedzictwa kulturowego,
- 2) włączenia gospodarowania obiektami i obszarami zabytkowymi w procesy gospodarcze, przy jednoczesnym zapewnieniu ich ochrony, realizowanego poprzez:
 - a) zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
 - b) zagospodarowanie obszarów rezydencjonalnych,
 - c) rewaloryzacja i rewitalizacja zespołu urbanistycznego miasta
 - d) ochrona i rewaloryzacja krajobrazu kulturowego wsi

3 ■ Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w gminie Moryń

3.1. Metodologia diagnozy na potrzeby rewitalizacji

Diagnoza będąca integralnym elementem programu rewitalizacji obejmuje w szczególności pogłębioną analizę spraw społecznych dla określenia ewentualnych potrzeb podjęcia działań wyprzedzających o charakterze społecznym (dotyczących rozwiązywania problemów społecznych oraz pobudzających aktywność lokalną), co w dalszej kolejności pozwoli na przygotowanie działań rewitalizacyjnych o bardziej złożonym, kompleksowym charakterze i oddziaływaniu. Takie działania mają na celu podniesienie skuteczności i trwałości projektów rewitalizacyjnych oraz gotowości i świadomości mieszkańców co do możliwości partycypacyjnego współdecydowania o obszarze objętym programem rewitalizacji.

W procesie diagnozy i delimitacji obszarów rewitalizacji na potrzeby niniejszego lokalnego programu rewitalizacji kierowano się poniższymi zasadami.

- Kompleksowa rewitalizacja może być podejmowana wyłącznie na „obszarach rewitalizacji” (obszarach stanowiących całość lub część obszaru zdegradowanego), dla których interwencja została zaplanowana w gminnych programach rewitalizacji.
- Obszar lub obszary typowane do rewitalizacji muszą wyróżniać się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk społecznych oraz współwystępujących wraz z nimi przynajmniej jednego z negatywnych zjawisk: gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych. W tym celu należy wykorzystać oceny syntetyczne zaproponowanych wskaźników (tabela).
- Wyznaczone obszary rewitalizacji muszą posiadać odzwierciedlenie w opisie ich granic w tekście gminnego programu rewitalizacji oraz poprzez oznaczenie na mapie stanowiącej załącznik do programu rewitalizacji.
- Władze gminy podejmują decyzję czy proces rewitalizacji dotyczyć będzie tylko jednego z obszarów zdegradowanych, czy też wskaże więcej niż jeden obszar a następnie przygotuje odrębne projekty dla każdego z nich. Jeden projekt rewitalizacyjny nie może obejmować kilku obszarów zdegradowanych.
- Co do zasady obszary rewitalizacji wyznaczone winny być na terenie jednostek osadniczych (miast, wsi, przysiółków, kolonii).
- Niezamieszkałe tereny poprzemysłowe, w tym poportowe i powydobywcze, tereny powojkowe albo pokolejowe, na których występują wyżej wspomniane negatywne zjawiska mogą wejść w skład obszaru rewitalizacji wyłącznie w przypadku, gdy działania możliwe do przeprowadzenia na tych terenach przyczynią się do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym.

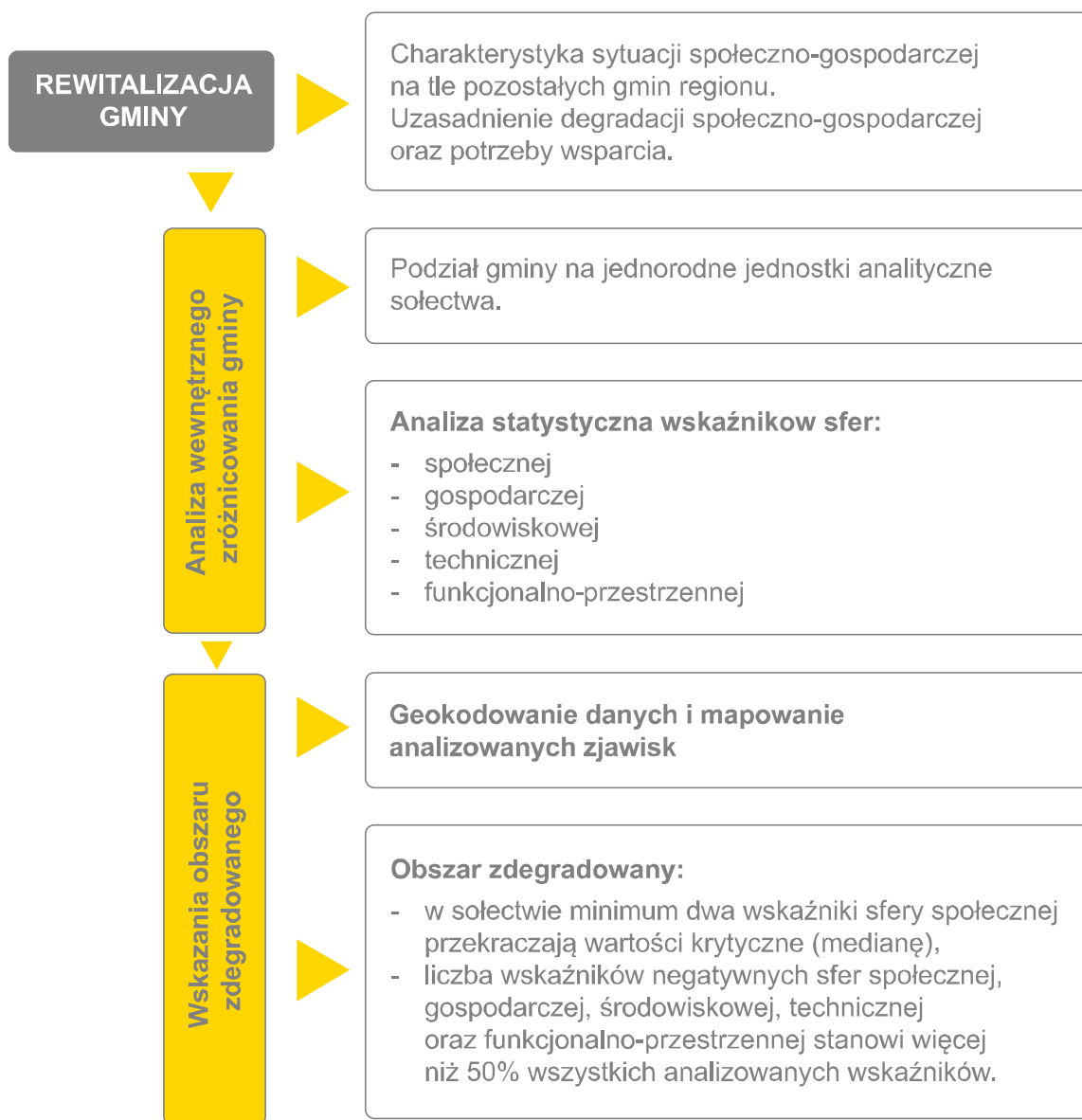
Rysunek 1. Schemat diagnozy sytuacji wewnętrznej w gminie na potrzeby rewitalizacji

Wyznaczenie obszarów zdegradowanych zostało poprzedzone opisem i oceną aktualnego stanu gminy na bazie dostępnych dokumentów, statystyki publicznej, badań ankietowych wśród sołtysów i wywiadów bezpośrednich z wójtami, burmistrzami oraz mieszkańcami. Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych objęła analizę obszarów gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, środowiskowych oraz technicznych - stan wyposażenia w infrastrukturę techniczną oraz stan techniczny obiektów budowlanych itp. Obszary zdegradowane wyznaczone zostały porównując sołectwa wewnątrz gminy, na podstawie stopnia zróżnicowania wskaźników cząstkowych degradacji.

Do wyznaczenia obszarów zdegradowanych na terenie gminy wykorzystano listę **wskaźników podstawowych** (tabela 3), które opisują natężenie zjawisk w obrębie sołectwa. Założono, że przyjęcie sołectwa jako podstawowej jednostki analizy przestrzennej ułatwi pozyskiwanie informacji z publicznych portali statystycznych, w tym Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego oraz Urzędu Gminy. Wskaźniki przyjęte do oceny posiadały również charakter fakultatywny, co było pomocne w uwzględnieniu specyficznych cech danego obszaru i wewnętrznego zróżnicowania badanych jednostek analitycznych. Istotny z punktu widzenia oceny wskaźników jest ich charakter stymulacyjny lub destymulacyjny. Stymulantą jest dodatnio skorelowana ze zmienną objaśnianą, czyli wzrost wartości zmiennej objaśniającej prowadzi do wzrostu zmiennej objaśnianej. Natomiast destymulantą jest ujemnie skorelowana ze zmienną objaśnianą, czyli wzrost wartości zmiennej objaśniającej prowadzi do spadku zmiennej objaśnianej (tabela 3.).

Rysunek 2. Schemat wyznaczania obszaru zdegradowanego

Wskaźniki przyjęte do analizy statystycznej pogrupowano ze względu na charakter i ładunek informacyjny w odniesieniu do poniższych obszarów:

- społecznego (m.in. bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, poziom edukacji, kapitał społeczny, uczestnictwo w życiu publicznym i kulturalnym);
- gospodarczego (w szczególności w zakresie stopnia przedsiębiorczości, kondycji lokalnych przedsiębiorstw);
- (lub/i) przestrzenno-funkcjonalnego (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych);
- (lub/i) technicznego (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska);
- (lub/i) środowiskowego (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska);
- (lub/i) technicznego (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska);
- (lub/i) środowiskowego (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska).

Dane niezbędne do przeprowadzenia analiz statystycznych pozyskano ze zbiorów statystyki publicznej oraz jednostek administracji publicznej w tym:

- Urzędu Gminy,
- Powiatowego Urzędu Pracy,
- Policji,
- Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej,
- Głównego Urzędu Statystycznego.

Tabela 2. Przykładowe wskaźniki diagnozy zjawisk kryzysowych

Grupy cech	Wskaźnik (charakter zmiennej stymulanta/destymulanta)	Źródło danych ^a
SFERA SPOŁECZNA	Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 1000 mieszkańców (destymulanta)	UG, GOPS,PUP/ MSC
	Odsetek długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym (destymulanta)	UG, GOPS,PUP/ MSC
	Liczba przestępstw na 100 mieszkańców (destymulanta)	UG, GOPS,PUP/ MSC/2016
	Liczba przestępstw przeciwko rodzinie i opiece na 100 mieszkańców (destymulanta)	UG, GOPS,PUP/ MSC
SFERA GOSPODARCZA	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 mieszkańców (stymulanta)	UG, GUS / MSC
	Odsetek mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą (stymulanta)	UG/ MSC
	Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców (destymulanta)	UG, GUS / MSC
	Odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym lub poniżej w ogólnej liczbie bezrobotnych (destymulanta)	UG, PUP/ MSC
SFERA INFRASTRUKTURALNA	Odsetek budynków mieszkalnych wybudowanych przed 1970 r. (destymulanta)	UG/MSC
	Przeciętna powierzchnia użytkowa lokalu na jedną osobę (stymulanta)	UG/MSC
	Odsetek mieszkań popegeerowskich w ogólnym zasobie mieszkaniowym miejscowości/osiedla/obrębu statystycznego (destymulanta)	UG/MSC/2016
	Odsetek budynków bez wodociągu do ogólnej liczby budynków (w %) (destymulanta)	UG/MSC
	Odsetek budynków poddanych termomodernizacji do ogólnej liczby budynków (stymulanta)	UG/MSC

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA	Liczba połączeń transportem publicznym (bus, autobus, kolej)	UG/MSC
	Odsetek dróg o nawierzchni utwardzonej (asfalt) (stymulanta)	UG/MSC
	Dostępność do podstawowych usług lub słaba ich jakość (odległość w km dojazdu do przedszkola na 1 mieszkańca) (destymulanta)	UG,GIS/MSC
	Liczba placów zabaw, zorganizowane miejsca spotkań młodzieży na otwartym powietrzu na terenie sołectwa na 1 mieszkańca (stymulanta)	UG, GUS/MS
	Dostępność do podstawowych usług lub słaba ich jakość (odległość w km dojazdu do służby zdrowia na 1 mieszkańca) (destymulanta)	UG,GIS/MSC
SFERA ŚRODOWISKOWA	Dziki wysypiska śmieci powierzchnia na 1 mieszkańca	UG/MSC
	Powierzchnia terenów zieleni : parków spacerowo-wypoczynkowy, na 1 mieszkańca (destymulanta)	UG/MSC
	Powierzchnia terenów zieleni : zieleni osiedlowej, zieleńców na 1 mieszkańca (destymulanta)	UG/MSC
	Odsetek obszarów zdegradowanych przyrodniczo (w %) (destymulanta)	UG/MSC

^a Znaczenie skrótów: GUS - Główny Urząd Statystyczny, UG - Urząd Gminy, PUP - Powiatowy Urząd Pracy, GOPS – Gminy Ośrodek Pomocy Społecznej, NSP - Narodowy Spis Powszechny, NUTS4 – powiat, NUTS5 – gmina, MSC – miejscowość statystyczna, GIS – Geograficzne Systemy Informacji.

Na potrzeby projektu przyjęto następujące definicje obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

Obszar zdegradowany to obszar gminy (sołectwo) znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych oraz negatywnych zjawisk o innym charakterze, tj. gospodarczym lub środowiskowym lub przestrzenno-funkcjonalnym lub technicznym. Przyjęto, że aby sołectwo mogło być zaliczone do obszaru zdegradowanego muszą wystąpić dwa warunki:

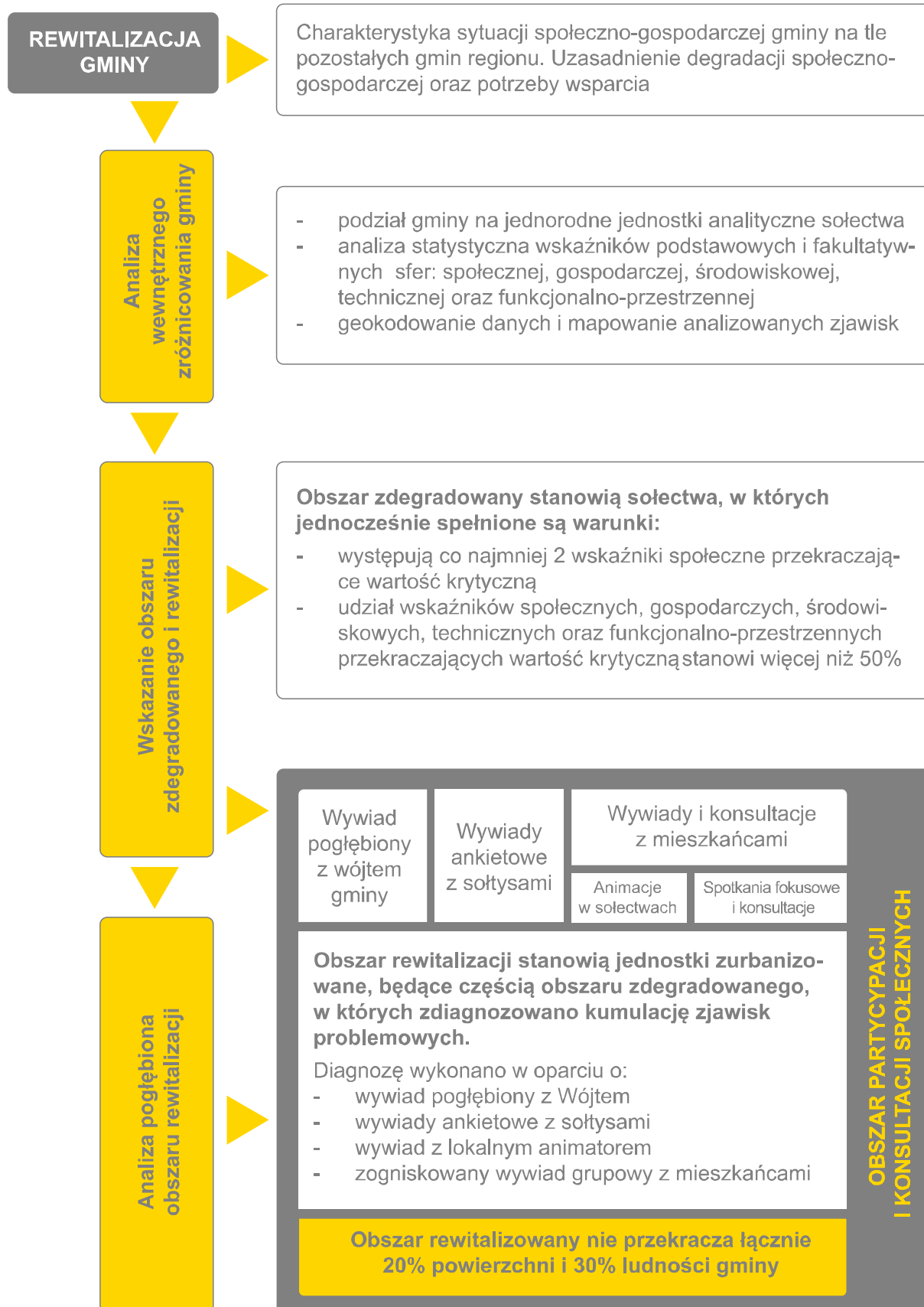
- w sołectwie minimum dwa wskaźniki sfery społecznej przekraczają wartości krytyczne (medianę),
- liczba wskaźników negatywnych sfer społecznej, gospodarczej, środowiskowej, technicznej oraz funkcjonalno-przestrzennej stanowi więcej niż 50% wszystkich analizowanych wskaźników.

Obszar rewitalizacji to jednostki zabudowane (będące częścią sołectwa), ważne dla rozwoju lokalnego, stanowiące całość lub część obszaru zdegradowanego. Występuje w nich kumulacja zjawisk problemowych o charakterze społecznym, gospodarczym, środowiskowym, infrastrukturalnym i przestrzenno-funkcjonalnym. Jest o taka część obszaru zdegradowanego, w której prowadzone będą działania rewitalizacyjne. Wyznaczenie obszaru rewitalizacji i określenie zjawisk problemowych odbywa się na drodze diagnozy pogłębionej w oparciu o wywiady bezpośrednie, wywiady kwestionariuszowe oraz animacje i zogniskowane wywiady grupowe.

Diagnoza pogłębiona dostarcza informacji na temat kumulacji negatywnych zjawisk, jak również pozwala rozpoznać potencjał rozwojowy obszaru. Należy zaznaczyć, że dodatkowo można wskazać taki obszar, który ma istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gminy – może okazać się, że jest to cały obszar zdegradowany, jego część albo jeden z obszarów zdegradowanych lub ich części.

Obszar rewitalizacji musi być obszarem skoncentrowanym terytorialnie, obejmującym nie więcej niż 20% powierzchni gminy i 30% mieszkańców. Jeśli wyznaczony w diagnozie obszar zdegradowany jest większy niż 20% powierzchni lub przekracza 30% mieszkańców gminy, to należy wyznaczyć mniejszy obszar rewitalizacji, mieszczący się we wskazanych wyżej limitach.

Rysunek 3. Schemat wyznaczania obszaru rewitalizacji

Obszar rewitalizacji musi być obszarem skoncentrowanym, ale nie musi być obszarem ciągłym przestrzennie. Możliwe jest utworzenie kilku podobszarów, ważne jednak aby łącznie nie przekraczały wyżej wskazanych limitów.

Zgodnie z przyjętą definicją obszar rewitalizacji wyznaczono (rysunek 3) w oparciu o diagnozę pogłębianą przy wykorzystaniu czterech metod badawczych:

- Indywidualna ankieta bezpośrednia – z sołtysami w gminie,
- IDI – *Individual In-Depth Interview*, tj. indywidualny wywiad pogłębiony – z osobami sprawującymi władzę w gminie (wójt/burmistrz),
- FGI – *Focus Group Interview*, tj. zogniskowany wywiad grupowy – z lokalnymi liderami w gminie,
- Obserwacja uczestnicząca w ramach lokalnych animacji z mieszkańcami sołectw.

Celem diagnozy pogłębionej są następujące cele szczegółowe:

- identyfikacja problemów i potrzeb społecznych oraz określenie stopnia ich ważności dla mieszkańców w gminie z uwzględnieniem perspektywy różnych grup interesu, tj. sołtysów, przedstawicieli władz lokalnych oraz innych mieszkańców;
- dokonanie pogłębionej diagnozy potencjału rozwojowego gminy ze szczególnym uwzględnieniem aspektów społecznych, ekonomicznych, geograficzno-przyrodniczych, przestrzenno-funkcjonalnych, infrastrukturalnych i technicznych;
- ocena potencjału rozwojowego gminy przez różne grupy mieszkańców, tj. sołtysów, przedstawicieli władz lokalnych i lokalnych liderów.
- ustalenie i konsultacja wstępnych propozycji (pomysłów) na projekty możliwe i sugerowane do włączenia w plany rewitalizacji społecznej dla wybranych obszarów na terenie wytypowanych gmin województwa zachodniopomorskiego włączonych w Specjalną Strefę Włączenia. Obserwacje na potrzeby pogłębionej diagnozy przeprowadzono za pomocą różnych metod i technik badawczych, w zależności od postawionych celów szczegółowych oraz grupy respondentów (interesariuszy).

3.2. Geokodowanie danych i zasięg przestrzenny diagnozy

Pierwszym krokiem w procedurze typowania obszarów zdegradowanych jest wyznaczenie jednostek urbanistycznych, stanowiących jednocześnie podstawową jednostkę analityczną w gminie. Jednostka urbanistyczna powinna dotyczyć obszaru zamieszkałego, nie może obejmować obszaru całej gminy lub miasta, czy też przeciwnie – np. jednego budynku. Zasięgi przestrzenne obszaru lub obszarów rewitalizacji dokonywane są przy kilku założeniach:

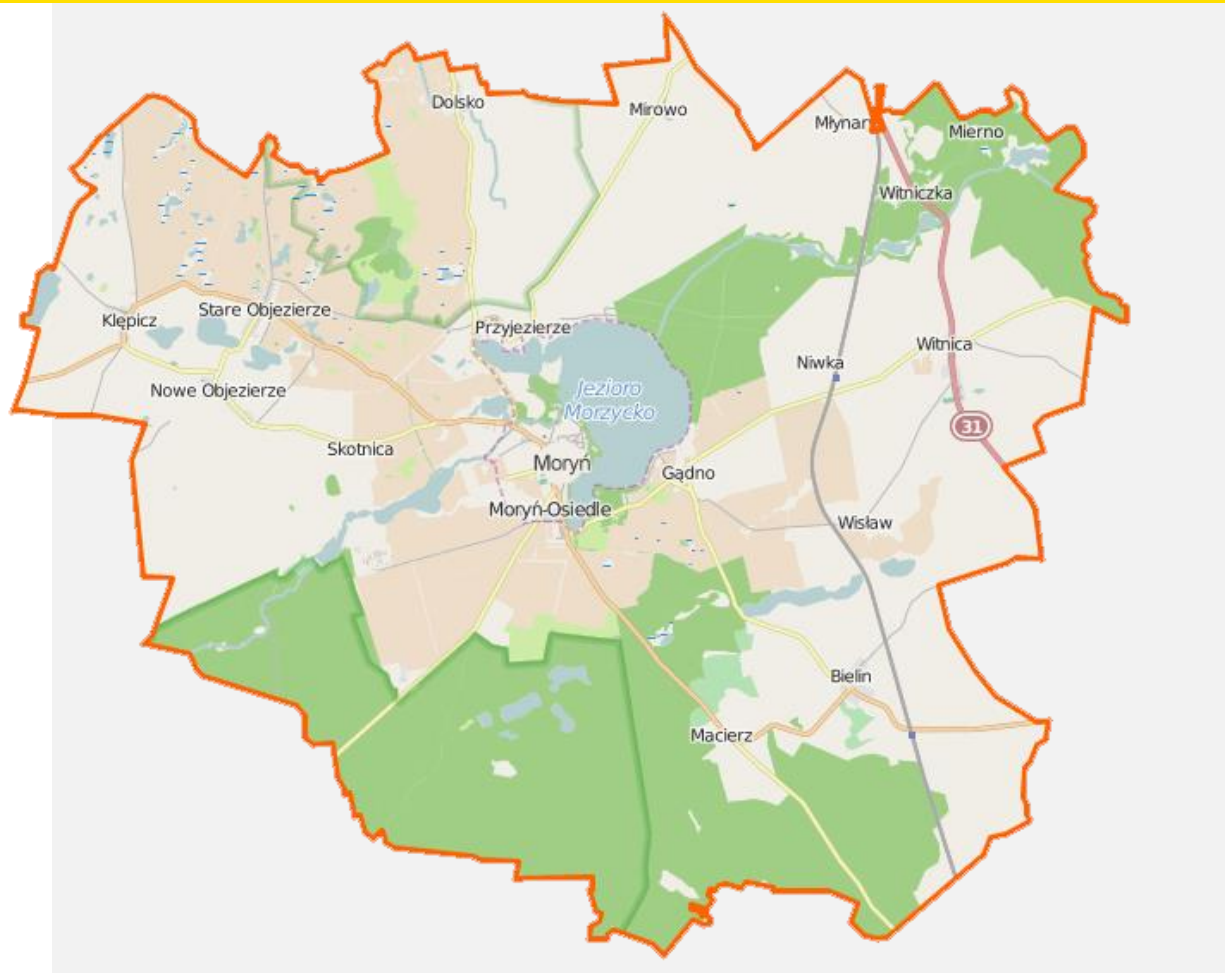
- program rewitalizacji może obejmować więcej niż jedno terytorium wymagające wsparcia;
- zasięg każdego z tych obszarów obejmuje tereny o szczególnej koncentracji negatywnych zjawisk istotnych dla rozwoju danej gminy;
- ustalenia zasięgu przestrzennego obszaru lub obszarów rewitalizacji dokonuje się w oparciu o analizę dokumentów strategicznych lub planistycznych gminy lub w oparciu o indywidualne kryteria (wraz z odniesieniem ich do wartości referencyjnych dla danej gminy);
- program rewitalizacji łącznie nie może obejmować więcej niż 20% powierzchni gminy i powinien dotyczyć nie większej liczby ludności niż 30% jej mieszkańców.

W przypadku badanej gminy do wyznaczeni obszarów zdegradowanych przyjęto za jednostkę analityczną sołectwo. Jest to podyktowane głównie z aspektami funkcjonowania gminy a co się z tym wiąże podziału środków pieniężnych jak i również planowania działań. Warto podkreślić, iż organem uchwałodawczym w sołectwie jest zebranie wiejskie, które jest przykładem realizacji idei demokracji bezpośredniej podczas którego artykułowane są najważniejsze problemy mieszkańców sołectwa. Sołtysa oraz radę sołecką wyłaniają stali mieszkańcy danego sołectwa.

W gminie funkcjonuje Miasto Moryń i 9 sołectw: Gądno, Witnica, Bielin, Stare Objezierze, Nowe Objezierze, Klępicz, Przyjezierze, Dolsko, Mirowo.

W procesie diagnostycznym zbadano każdą jednostkę pod kątem tych samych wskaźników. Uzyskano tym samym oddzielne obrazy sytuacji społeczno-gospodarczej oraz natężenia problemów dla każdego z sołectw.

Mapa 1. Podział gminy Moryń na jednostki analityczne - solectwa

3.3. Analiza wewnętrznego zróżnicowania gminy ze względu na występowanie zjawisk kryzysowych w głównych sferach funkcjonalnych: Analiza ilościowa/statystyczna

Diagnozę na potrzeby lokalnego programu rewitalizacji przeprowadzono dla całej gminy, badając jednocześnie negatywne zjawiska w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej oraz technicznej. Aby stwierdzić istnienie i określić zakres negatywnych zjawisk w każdej z ww. sfer zastosowano szereg wskaźników. W ich doborze wykorzystano wytyczne zamieszczone w ustawie z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji² oraz zasady realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020³. Należy zaznaczyć iż dobór wskaźników dla gminy wynika z jej specyfiki i wewnętrznych uwarunkowań.

Sfera społeczna

W planowaniu działań w ramach rewitalizacji społecznej problemy społeczne są najważniejszym obszarem analizy. Stąd dużą uwagę poświęcono dokładnemu zdiagnozowaniu tych zjawisk i pozyskaniu jak największej liczby wskaźników. W ustawie o rewitalizacji (art. 9 ust. 1) wskazano zjawiska, które powinny zostać uwzględnione w analizie zjawisk społecznych. Są to przede wszystkim:

- ubóstwo,
- wysokie bezrobocie,
- wysoka przestępczość,
- niski poziom edukacji lub kapitału społecznego,
- niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym.

Charakter i skala zjawisk społecznych powoduje potrzebę wykorzystania szerszego zestawu wskaźników w celu uzyskania obiektywnego obrazu stanu kryzysowego i rozpoznania zjawisk negatywnych. Poniżej przedstawiono wskaźniki opisujące wymienione zjawiska.

² (Dz.U. 2015 poz. 1777), Ustawa z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji.

³ Zasady realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 opracowane przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020.

Ubóstwo

Zjawisko ubóstwa zbadano wykorzystując dane gromadzone przez ośrodki pomocy społecznej, które są podstawową jednostką w systemie. Ośrodek Pomocy Społecznej jest miejscem pierwszego kontaktu osób poszukujących pomocy. Zgodnie z prawem ośrodki takie działają w każdej gminie i wykonują zadania własne gminy w zakresie pomocy społecznej, w ramach realizacji gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych. W analizie ubóstwa można stosować wiele różnych miar przy czym najczęściej stosowanymi są:

- liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 100 mieszkańców,
- wielkość zasiłków pomocy rodzinie w przeliczeniu na rodzinę.

Bezrobocie

Jednym z głównych zjawisk, które obserwuje się na obszarach zdegradowanych jest wysoki poziom bezrobocia. Mamy zatem do czynienia z sytuacją, w której część mieszkańców tego obszaru, zdolnych do pracy i pragnących ją podjąć nie znajduje zatrudnienia. Pojęcie osoby bezrobotnej oznacza ogólnie osobę niezatrudnioną, nieprowadzącą działalności gospodarczej i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia (w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy). Bezrobocie szczególnie długotrwałe niesie za sobą negatywne skutki społeczne, wśród których najczęściej wymienia się: trudności materialne, utratę statusu społecznego, niską samoocenę, problemy rodzinne oraz problemy natury psychicznej (depresję), w niektórych przypadkach bezdomność a często także zjawiska patologii społecznej jak: alkoholizm, narkomania, przestępczość. Wysokie bezrobocie w regionie pociąga za sobą wysokie koszty związane z utrzymaniem osób bezrobotnych oraz służb zajmujących się ich problemami i obsługą. Wraz ze wzrostem bezrobocia następuje również spadek dochodów do budżetu gminy. W analizie bezrobocia można stosować poniższe wskaźniki:

- odsetek bezrobotnych,
- odsetek długotrwałe bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym.

Przestępczość

Przestępczość jest zjawiskiem społecznym i stanowi zbiór czynów zabronionych ustawowo pod groźbą kary, a popełnionych na obszarze gminy. Wysoka przestępczość dość silnie kształtuje negatywny obraz

danego obszaru w społecznej świadomości, dodatkowo jeszcze wzmacniając występowanie innych problemów o charakterze społecznym. W ramach niniejszej diagnozy zwrócono uwagę zarówno na przestępczość „widoczną”, której ofiarą może być każda osoba przebywająca w gminie, jak też przestępczość tzw. „za zamkniętymi drzwiami”, szczególnie przemoc domową. Przestępczości towarzyszy szereg innych negatywnych zjawisk społecznych i związane jest to często z przejawami uzależnień (alkoholizmem, narkomanią itp.), co uwarunkowane jest występowaniem większej liczby sklepów monopolowych, czy też pubów oraz dyskotek, w których sprzedawany i spożywany jest alkohol oraz występuje nielegalny handel środkami odurzającymi. W analizie przestępczości można stosować wiele miar przy czym najczęściej stosowanymi są:

- liczba przestępstw na 100 mieszkańców,
- czyny karalne nieletnich na 100 mieszkańców.

Edukacja

Podstawą kształtowania kapitału ludzkiego i społecznego w gminie jest lokalny system edukacji. Należy przyjąć, iż wyniki w nauce nie są jedynie związane z jakością kształcenia ale wynikają również z warunków materialnych i społecznych jakie występują zarówno w środowisku domowych jak również w otoczeniu społecznym rodziny. Dzieci z obszarów zdegradowanych rzadko uzyskują dobre wyniki w nauce np. sprawdzianu szóstoklasisty czy też sprawdzianów gimnazjalnych. Szkolnictwo na obszarach wiejskich boryka się z szeregiem problemów związanych z finansowaniem małych nierentownych szkół, dojazdami dzieci do szkoły czy też pozyskaniem kadry nauczycielskiej. Szkoły na wsi są jedną z najważniejszych instytucji społecznych, które wspierają kapitał kulturowy wsi, integrują lokalne społeczności i często są nośnikami nowych idei oraz wsparciem dokonujących się przemian społecznych i gospodarczych. Rozwój edukacji przedszkolnej oraz żłobków na obszarach wiejskich jest uważany obecnie za jeden z podstawowych warunków poprawy sytuacji na rynku pracy i aktywizacji zawodowej młodych kobiet.

Ze względu na możliwości pozyskania danych statystycznych i merytoryczny charakter informacji do oceny sfery społecznej przyjęto pięć wskaźników:

- Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 100 mieszkańców,
- Odsetek długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym
- Liczba przestępstw na 1000 mieszkańców
- Liczba przestępstw przeciwko rodzinie i opiece na 1000 mieszkańców

- Liczba fundacji, stowarzyszeń, organizacji społecznych aktywnych na analizowanym obszarze

Do oceny zbiorczej i porządkowania liniowego analizowanych jednostek urbanistycznych (obrębów statystycznych) zastosowano procedurę sum unitaryzacji zerowej. (Kukuła 2000, Młodak 2006⁴), która jest taksonomiczną metodą bezwzorcową. Polega ona na uśrednieniu unormowanych cech wartości zmiennych empirycznych.

W procedurze należy zwrócić uwagę na charakter zmiennej i tak w przypadku stymulanty normalizacji dokonujemy poprzez odjęcie od liczby najmniejszej w danym zbiorze od jej wartości podstawowej (normalizowanej) i podzielenie wyniku przez rozstęp (czyli różnicę wartości najmniejszej od największej w danym zbiorze). Destymulanty normalizowano poprzez odjęcie jej wartości podstawowej od wartości maksymalnej w danym zbiorze i podzielenie wyniku przez rozstęp.

$$a'_i = \frac{a_i - a_{min}}{(a_{max} - a_{min})}$$

a'_i - znormalizowana i-ta zmienna;

a_i - normalizowana i-ta zmienna;

a_{min} - minimalna wartość występująca w zbiorze danej zmiennej;

a_{max} - maksymalna wartość występująca z zbiorze danej zmiennej;

$(a_{max} - a_{min})$ - rozstęp danej zmiennej.

Obliczanie wskaźnika syntetycznego następuje na podstawie wzoru:

$$W_i = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^m m_j a'_{ijn}$$

gdzie:

⁴ Młodak A., 2006, Analiza taksonomiczna w statystyce regionalnej. DIFIN Warszawa.
Kukuła K., 2000, Metoda unitaryzacji zerowej. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.

a'_{ijn} - znormalizowana wartość j-tej cechy w i-tym obiekcie (po zamianie destymulant na stymulanty);

n - ilość obiektów;

m_i - współczynnik wagi cechy o numerze i.

Tabela 2. Wskaźniki sfery społecznej w sołectwach gminy Moryń

	Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 1000 mieszkańców	Odsetek długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym	Liczba przestępstw na 1000 mieszkańców	Liczba przestępstw przeciwko rodzinie i opiece na 1000 mieszkańców	Liczba fundacji, stowarzyszeń, organizacji społecznych aktywnych na analizowanym obszarze	Suma wskaźników dla których występuje wartość ponadprzeciętna
Moryń	0,16	0	0,37	0,4	0,57	2
Bielin	0,57	0,57	0,12	0	0,66	3
Dolsko	0	0,43	1	0	1	3
Gądno	0,58	0,66	0,56	0	1	4
Kłęcz	0,55	0,18	0,25	0	0,7	2
Mirowo	0,72	1	0	0	1	3
Nowe Objezierze	0,22	0,24	0,11	1	0,6	1
Przyjezierze	0,41	0	0,18	0	0,019	0
Stare Objezierze	1	0,19	0,14	0	0	0
Witnica	0,59	0,79	0,12	0	0,7	3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania

Sfera gospodarcza

Negatywne zjawiska w sferze społecznej są często wynikiem słabej kondycji lokalnej gospodarki. Jest to związane z procesem kumulacji problemów ekonomicznych, gdzie niski poziom przedsiębiorczości powoduje wysokie bezrobocie oraz spadek dochodów ludności. Ubożenie lokalnej społeczności prowadzi do problemów związanych ze wzrostem przestępczości, uzależnieniami i przemocą w rodzinie. Brak perspektyw znalezienia pracy i uzyskania określonego poziomu życia powoduje, że osoby młode nie widzą przyszłości rozwoju zawodowego i emigrują do większych ośrodków gospodarczych co prowadzi do zjawiska procesów depopulacyjnych i w efekcie - starzenia się lokalnych zasobów ludzkich.

Sytuację gospodarczą na poziomie lokalnym analizuje się przede wszystkim za pomocą obserwacji liczby funkcjonujących podmiotów gospodarczych, postaw przedsiębiorczych mieszkańców i gotowości do zakładania nowych przedsiębiorstw. O kondycji lokalnej gospodarki może świadczyć również liczba wyrejestrowanych działalności gospodarczych, jak też liczba opuszczonych i wynajętych lokali usługowych.

Istotny z punktu widzenia rozwoju lokalnej gospodarki jest poziom kapitału ludzkiego który stanowi potencjał dla powstających przedsiębiorstw i funkcjonowania rynku pracy. Brak wykwalifikowanych pracowników i trudności ze znalezieniem osób chętnych do pracy zniechęca inwestorów i w dużym stopniu wpływa na niski poziom inwestycji w gminie. Kapitał ludzki można mierzyć poprzez obserwację odsetka osób w wieku poprodukcyjnym jak również poziomu wykształcenia osób bezrobotnych ze szczególnym uwzględnieniem odsetka osób z wykształceniem gimnazjalnym i podstawowym.

Na potrzeby analizy sytuacji gospodarczej przyjęto cztery wskaźniki:

- liczbę zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 mieszkańców,
- Liczba mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą na 100 ludności
- odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców,
- Natężenie bezrobocia (bezrobotni zarejestrowani w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym)

Tabela 3. Wskaźniki sfery gospodarczej w sołectwach gminy Moryń

	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób	Liczba mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą na 100 ludności	Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym	Natężenie bezrobocia (bezrobotni zarejestrowani w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym)	Suma wskaźników dla których występuje wartość ponadprzeciętna
Moryń	0,08	0	1	0	1
Bielin	0,76	0,86	0,54	0,67	3
Dolsko	0	0,14	0,65	0,24	1
Gądno	0,24	0,32	0,76	0,65	2
Kłępicz	0,71	0,66	0,28	0,14	2
Mirowo	0,75	0,83	0	1	3
Nowe Objezierze	0,69	0,64	0,76	0,28	4
Przyjezierze	1	1	0,99	0,03	3
Stare Objezierze	0,56	0,49	0,36	0,19	1
Witnica	0,64	0,59	0,62	0,88	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania

Sfera przestrzenno-funkcjonalna i techniczna

Negatywnym zjawiskom społeczno-gospodarczym towarzyszą negatywne zjawiska przestrzenno-funkcjonalne. Dotyczą one głównie złego planowania przestrzennego, braku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, niskiej dostępności usług publicznych, jak również degradacji istniejących przestrzeni publicznych. Wiodącym problemem obszarów wiejskich jest niska dostępność komunikacyjna, która wynika z barku połączeń transportem publicznym, znacznymi odległościami z miejscowości do urzędów publicznych, przedszkoli, szkół czy też placówek opieki zdrowotnej. Wykluczenie komunikacyjne przekłada się na wiele innych problemów w tym związanych z bezrobociem np. brak możliwości dojazdów do pracy lub długi czas dowozu dzieci do przedszkola. Obecnie dużą rolę w rozwiązywaniu problemów przestrzennych odgrywają usługi dostępne przez Internet. Jednak obserwuje się szczególnie na obszarach wiejskich zjawisko wykluczenia cyfrowego, które oznacza nie tylko brak dostępu do Internetu ale również brak umiejętności posługiwania się Internetem oraz ograniczoną szybkość przesyłu danych. Rozwiązania funkcjonalno-przestrzenne są istotnym elementem kształtowania jakości życia w społeczności lokalnych w miejscu ich zamieszkania. Wiąże się to również z dostępem w miejscowościach wiejskich do infrastruktury społecznej dającej możliwość spędzania wolnego czasu, zabaw dla dzieci i młodzieży, spotkań mieszkańców, organizowania różnych wydarzeń, które łącznie są ważnym czynnikiem tworzącym podstawę integracji i rozwoju kapitału społecznego. W związku z powyższym na potrzeby analizy sytuacji funkcjonalno-przestrzennej przyjęto dwa wskaźniki:

- Dostępność do podstawowych usług świadczonych przez przedszkole
- Dostępność do podstawowych usług świadczonych przez takie jednostki jak: ośrodek zdrowia, urząd gminy, szkoła podstawowa, gimnazjum.

Tabela 4. Zestawienie wskaźników sfery funkcjonalno-przestrzennej w sołectwach gminy Moryń

	Dostępność do podstawowych usług lub słaba ich jakość (przedszkole)	Dostępność do podstawowych usług lub słaba ich jakość (ośrodek zdrowia, urząd gminy, szkoła podstawowa, gimnazjum)	Suma wskaźników dla których występuje wartość ponadprzeciętna
Moryń	0	0	0
Bielin	0,77	0,54	2
Dolsko	0,73	0,51	2
Gądno	0,27	0,19	0
Kłępicz	1	0,7	2
Mirowo	1	0,7	2
Nowe Objezierze	0,64	0,45	1
Przyjezierze	0,27	0,19	0
Stare Objezierze	0,41	0,29	0
Witnica	0,17	1	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania

3.4. Zasięg przestrzenny obszaru zdegradowanego w gminie Moryń

Obszar zdegradowany to obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych oraz negatywnych zjawisk o innym charakterze, tj. gospodarczym lub środowiskowym lub przestrzenno-funkcjonalnym lub technicznym. Na tym etapie analizy nie określa się dopuszczalnego maksymalnego zasięgu obszaru zdegradowanego, przy czym nie może to być obszar całej gminy ze względu na cel delimitacji jakim jest wskazanie koncentracji badanych zjawisk. Obszarem zdegradowanym są zatem te wszystkie tereny w gminie, na które nakłada się kilka negatywnych zjawisk nie tylko społecznych, ale również negatywnych zjawisk z pozostałych sfer. Przyjęto, że aby sołectwo mogło być zaliczone do obszaru zdegradowanego muszą wystąpić dwa warunki:

- sołectwo posiada minimum dwa wskaźniki negatywne w sferze społecznej,
- łączna liczba wszystkich negatywnych wskaźników sfer społecznej, gospodarczej, środowiskowej, technicznej oraz funkcjonalno-przestrzennej stanowią nie mniej niż 50%.

Obszar zdegradowany może być złożony z podobszarów, przy czym w każdym z tych podobszarów musi spełniać warunki stawiane obszarowi zdegradowanemu ze względu na koncentrację zespołu zjawisk negatywnych.

Na podstawie wyników analizy statystycznej wskaźników podstawowych i przyjętych warunków klasyfikacji do obszaru zdegradowanego wyznaczono: **Bielin 8(3), Dolsko 6(3) Gądo 6(4), Klępicz 6 (2), Mirowo 8(3), Witnica 8(3).**

Wyznaczone obszary zdegradowane w gminie charakteryzują się kumulacją negatywnych zjawisk większości analizowanych sfer społecznej, gospodarczej, technicznej oraz funkcjonalno-przestrzennej. Zgodnie z przyjętą metodologią w dalszej kolejności obszary te będą poddane diagnozie pogłębionej w celu rozpoznania szczegółowych problemów, których nie można było wyznaczyć opierając się o wskaźniki statystyczne zaproponowane w pierwszej części diagnozy.

Tabela 5. Charakterystyka obszaru zdegradowanego w gminie Moryń

	Liczba mieszkańców	% mieszkańców gminy	Podstawowe społeczne (4)	Dodatkowe społeczne (1)	Podstawowe gospodarcze (4)	Podstawowe przestrzenne (2)	Agregacja wskaźnikowa
Moryń	1606	37,23%	2	0	1	0	3
Bielin	492	11,40%	2	1	3	2	8
Dolsko	71	1,65%	2	1	1	2	6
Gądno	105	2,43%	3	1	2	0	6
Kłępicz	286	6,63%	1	1	2	2	6
Mirowo	171	3,96%	2	1	3	2	8
Nowe Objezierze	216	5,01%	1	0	4	1	6
Przyjezierze	258	5,98%	0	0	3	0	3
Stare Objezierze	253	5,86%	1	0	1	0	2
Witnica	856	19,84%	2	1	4	1	8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania

4. Wyznaczenie obszarów rewitalizacji z uwzględnieniem partycypacji mieszkańców i lokalnych liderów – diagnoza pogłębiona

4.1. Partycypacyjna ocena obszaru rewitalizacji

Obszar rewitalizacji to całość lub część obszaru zdegradowanego. Obszar rewitalizacji wyznaczono jako obszar zurbanizowany w obszarze zdegradowanym w oparciu o największą kumulację zjawisk problemowych oraz potencjałów rozwojowych zaobserwowanych w trakcie diagnozy pogłębionej obszaru zdegradowanego. Uzasadnienie wyboru obszaru rewitalizacji jest wypadkową wielu opinii na temat problemów jak również potencjałów zlokalizowanych na terenie gminy (tabela 6).

Na diagnozę pogłębioną składały się badania w trakcie których zrealizowano:

- animacje lokalne z mieszkańcami,
- wywiad z przedstawicielem gminy,
- wywiady ankietowe z sołtysami,
- zogniskowany wywiad grupowy
- analiza obszarów „popegeerowskich”.

W procesie diagnozy pogłębionej największą uwagę poświęcono mieszkańcom, z którymi wspólnie w trakcie spotkań animacyjnych we wszystkich sołectwach wykonano diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej. Podjęto jednocześnie działania animacyjne w celu określenia potencjału rozwojowego i wypracowania pomysłów na projekty, których nadrzędnym celem jest rozwiązanie wskazanych wcześniej problemów.

Konsultowano obszar rewitalizacji z przedstawicielem gminy, który w trakcie bezpośredniego wywiadu pogłębionego opisał funkcjonowanie gminy ze względu na problemy społeczne, zlokalizował je w poszczególnych miejscowościach a także przedstawił wizję rozwiązania tych problemów i planowych działań w ramach rewitalizacji.

Przeprowadzono wywiady ze wszystkimi sołtysami w gminie Moryń, którzy odpowiadając na pytania zawarte w ankiecie wskazali istotne problemy, dokonali ich oceny a także wytypowali najpilniejsze działania odpowiadające wcześniej zdiagnozowanym problemom.

Zrealizowano zogniskowany wywiad grupowy, na które zaproszono mieszkańców, lokalnych liderów, przedsiębiorców oraz najważniejszych aktorów życia społecznego i gospodarczego w gminie. Głównym celem tych wywiadów było wspólne wypracowanie projektów i zaangażowanie różnych grup interesów w proces rewitalizacji.

Tabela 6. Obszar rewitalizacji w gminie Moryń – ocena pogłębiona

	Ocena jakościowa JST	Ocena jakościowa kwestii społecznych	Ocena jakościowa kwestii gospodarczych	Ocena jakościowa kwestii funkcjonalno - przestrzennych i infrastrukturalnych	Ocena kwestii środowiskowych	Ocena jakościowa w ramach FGI	Obszar "poopiecznia"	Agregacja pełna
Moryń		1	1	1				6
Bielin	1	1		1			1	12
Dolsko								6
Gądno				1				7
Klępicz	1	1		1		1	1	11
Mirowo				1	1	1		11
Nowe Objezierze		1	1		1			9
Przyjezierze		1				1	1	6
Stare Objezierze					1		1	4
Witnica	1	1			1	1	1	13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania

4.2. Obszar rewitalizacji gminy Moryń

Obszar rewitalizacji to obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk w sferze społecznej przy współwystępowaniu negatywnych zjawisk w co najmniej jednej z następujących sfer: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy.

W celu wskazania obszarów zdegradowanych, które powinny zostać procesowi rewitalizacji dokonano agregacji wszystkich wskaźników. W ramach procesu oznaczano, te miejscowości, które w dokonanej diagnozie wskazywane były jako te o najtrudniejszej sytuacji w badanym aspekcie.

W efekcie otrzymano ranking, według, którego najwyższa liczba wskazań w danym obszarze oznacza najtrudniejszą sytuację w danej miejscowości (suma wskaźników dla których wartość przekracza przeciętną wartość w gminie).

Analiza wskaźnikowa uzupełniona została o elementy pozostałych metod i technik badawczych w celu uzyskania jak najpełniejszej wiedzy o problemach każdego obszaru. Szczególnie istotne były w tym przypadku analizy jakościowe oparte na technikach bezpośrednich wywiadów, które pozwalają na uchwycenie różnego typu niuansów i zróżnicowania w opinii, które umykają przy analizie zgromadzonego materiału za pomocą wskaźników.

Można wskazać zatem na następujące sołectwa które składają się na obszar rewitalizacji:

- **Bielin**
- **Kłępicz**
- **Mirowo**
- **Witnica**

Mapa 1. Podobszar rewitalizacji Bielin

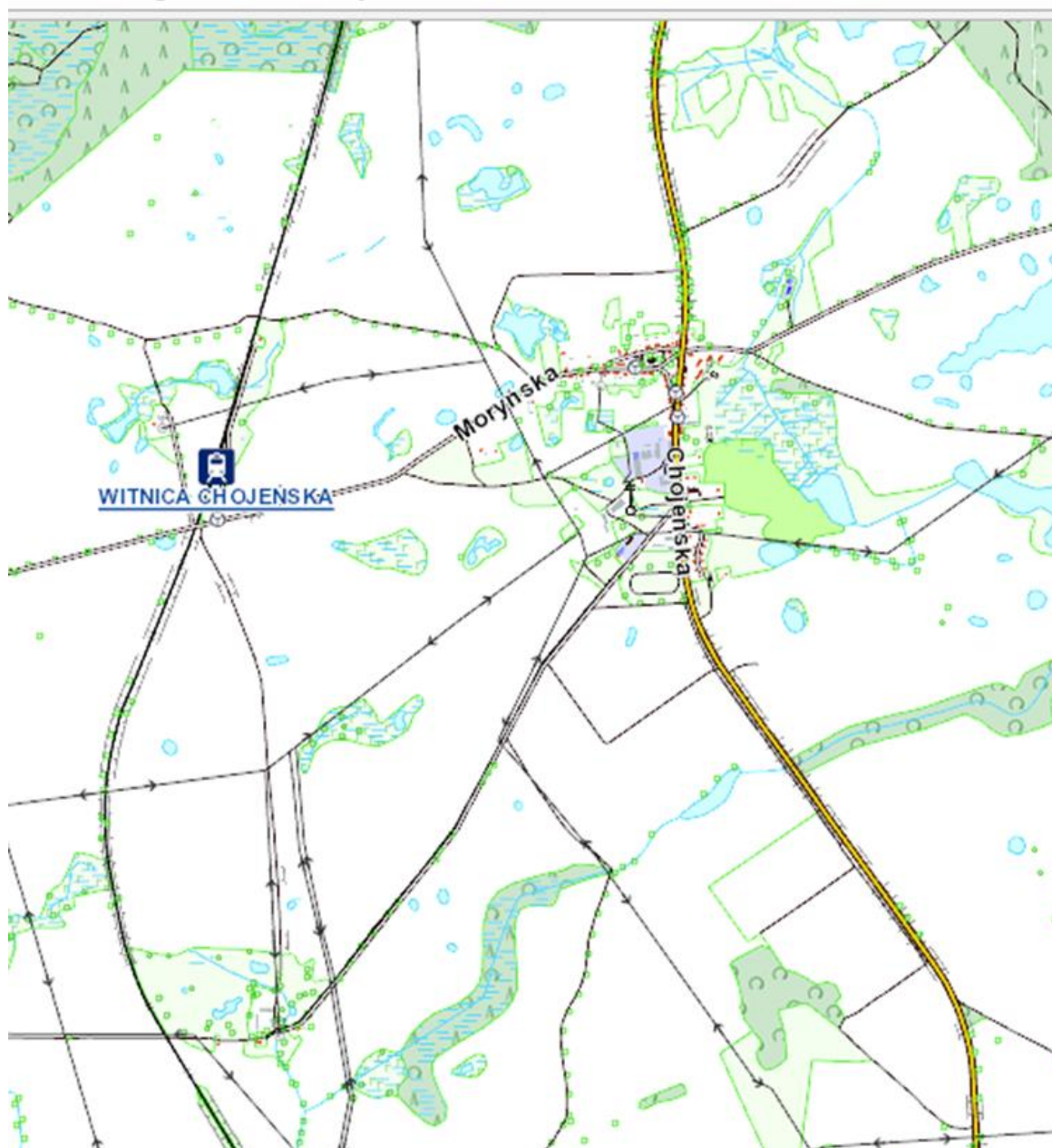
Mapa 2. Podobszar rewitalizacji Klępicz

Mapa 3. Podobszar rewitalizacji Mirowo

Mapa 4. Podobszar rewitalizacji Witnica

4.3. Charakterystyka podobszarów rewitalizacji – problemy, potrzeby, potencjały i propozycje rozwiązań

Przedstawione poniżej problemy i potrzeby społeczne, techniczne i ogólnorozwojowe opisywanych tutaj podobszarów rewitalizacji są w pierwszej kolejności pochodną ustrojowych i gospodarczych procesów transformacji systemowej, których negatywne efekty przyjęły najostrzejsze formy właśnie na obszarach popegeerowskich przy jednocześnie występującej monofunkcyjności gospodarczej, tj. wyraźnej dominacji działalności rolniczej i niedorozwoju działalności pośrednio i/lub bezpośrednio niezwiązanych z pierwszym sektorem. Gwałtowność pierwszego etapu transformacji wraz z niedostatecznym zabezpieczeniem społecznym mieszkańców, brakiem wsparcia w kierunku podnoszenia i zmiany kwalifikacji zawodowych przy niskiej chłonności lokalnego rynku pracy doprowadziła do szybkiego wzrostu bezrobocia, a kolejnych latach do ucieczki młodszych i lepiej wykształconych mieszkańców poza gminę w ramach migracji ekonomicznych lub do „dziedziczenia” biedy, niezaradności i uzależnienia od pomocy społecznej. W rezultacie pogłębiły się procesy depopulacji, starzenia a jednocześnie pogorszyły się perspektywy rozwoju gospodarczego ze względu na niski poziom przedsiębiorczości i inwestycji zewnętrznych oraz ograniczone wpływy do budżetu lokalnego, a w dalszej kolejności - słabą jakość i niedostateczne rozwinięcie infrastruktury technicznej, włączając w to brak lub niewystarczająca komunikację z pobliskimi miastami (centrami usług i potencjalnymi lokalnymi rynkami pracy dla mieszkańców podobszarów rewitalizacji).

5 ■ Wizja, cele i kierunki działania

5.1. Wizja

Rewitalizacja jest kompleksowym procesem wielotorowych przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych w zdegradowanej części miejscowości, mającym na celu podniesienie poziomu życia mieszkańców, jak również przywrócenie ładu przestrzennego i wspomaganie działań prowadzących do ożywienia gospodarczego. Dokument i realizacja jego zapisów ma jednocześnie doprowadzić do odbudowy więzi społecznych i zapobiegać patologiom społecznym.

Niezwykle istotna dla powodzenia realizacji programu jest kompleksowość podejmowanych działań rewitalizacyjnych, ponieważ w dużym stopniu decyduje o nim skumulowanie założeń inwestycyjnych na danym obszarze rewitalizacyjnym, co przyczynia się do osiągnięcia odpowiedniej skali przeobrażeń (zmian). Punktem odniesienia do planowania i realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest przede wszystkim ich kontekst społeczny. Realizacja projektów ma znaczący wpływ na rozwój obszaru rewitalizowanego i na tworzenie nowych miejsc pracy. Dzięki wprowadzonym zmianom, rewitalizowane miejscowości uzyskują nowy wizerunek – miejscowości zadbanej i atrakcyjnej nie tylko dla mieszkańców, ale także dla turystów i inwestorów, którzy chętniej rozpoczną działalność gospodarczą w takim obszarze. Przemiany przestrzenne (powstanie infrastruktury) mają duży wpływ na obszar gospodarczy. Powstawanie nowych podmiotów gospodarczych jest równoznaczne z tworzeniem nowych miejsc pracy, a co za tym idzie, z poprawą warunków i poziomu życia mieszkańców. Zadbane i atrakcyjne miejscowości i gminy, potencjał społeczny i estetyka krajobrazu - to korzystne warunki dla rozwoju rekreacji i integracji na danym obszarze. Niesie to ze sobą pozytywne oddziaływanie dla lokalnej gospodarki wynikające z rozwoju przedsiębiorczości, powstawania nowych miejsc pracy i zmniejszenia bezrobocia, napływu nowych inwestycji, dochodów uzyskanych z obecności turystów lub osób przejezdnych. Realizacja przedsięwzięć zawartych w Lokalnym Programie Rewitalizacji spowoduje, że coraz więcej osób wyrazi chęć zamieszkania w Gminie. Realizacja zadań przewidzianych w LPR spowoduje większą integrację mieszkańców, co zainicjuje wzrost liczby imprez plenerowych oraz będzie żywą promocją Morynia. Zniknie apatia społeczna i wzrośnie zadowolenie z zamieszkiwania właśnie w tej miejscowości. LPR ma istotny wpływ na przewyższenie zjawisk negatywnych w obszarze przestrzennym, gospodarczym i społecznym.

Lokalny Program Rewitalizacji charakteryzuje się:

- kompleksowością, czyli całościowym spojrzeniem na obszar wymagający rewitalizacji, na którym podejmowane działania w sferze infrastrukturalnej, gospodarczej, społecznej i środowiskowej są w pełni ze sobą zintegrowane i podporządkowane tym samym celom;
- koordynacją działań, czyli takim zarządzaniem LPR, aby realizowane przedsięwzięcia były zgodne z ustalonym harmonogramem, przy optymalnym

wykorzystaniu zasobów istniejących jak i powstałych dzięki realizacji poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych;

- wieloletniością – stopień skomplikowania procesu rewitalizacji, konieczność podjęcia wielu działań oraz ich kosztowność zmusza do rozłożenia zadań inwestycyjnych na wiele lat.

O wyborze poszczególnych zadań do realizacji decydują następujące kryteria:

1. Oddziaływanie projektu na tworzenie w obszarze rewitalizowanym nowych podmiotów gospodarczych i nowych miejsc pracy;
2. Powstawanie w wyniku projektu nowych sektorów usług lub nowych produktów turystycznych;
3. Wpływ na wzrost wartości historycznej i kulturowej rewitalizowanych obiektów i obszarów;
4. Poprawa estetyki przestrzeni publicznej;
5. Wyprowadzenie obszaru rewitalizowanego ze stanu kryzysowego, w szczególności poprzez nadania mu nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie nowych warunków do jego rozwoju.

Powyższe kryteria są ze sobą komplementarne i optymalne z punktu widzenia Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Wpływ działań LPR na polityki horyzontalne UE

Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w LPR oddziałują pozytywnie na następujące polityki horyzontalne UE, tj.:

1. Politykę równych szans - we wszystkich operacjach inwestycyjnych będzie uwzględniona zasada równych szans:
 - kobiet i mężczyzn do pracy o ile w wyniku realizacji projektów uda się bezpośrednio przez Beneficjenta wygenerować takie miejsca pracy,
 - dostępu do obiektów i miejsc bez względu na płeć, wiek, wykształcenie, orientację seksualną, stopień niepełnosprawności.
2. Politykę społeczeństwa informacyjnego – każda inwestycja (o ile będzie to uzasadnione zakresem) będzie realizowana zgodnie z polityką społeczeństwa informacyjnego,
3. Politykę zatrudnienia - projekty przewidziane do realizacji w ramach LPR będą bezpośrednio bądź pośrednio generować nowe, stałe miejsca pracy. Osiągnięcie celu

głównego LPR tj.: zwiększenia atrakcyjności turystycznej i gospodarczo – społecznej gminy przyczyni się w sposób bezpośredni do tworzenia klimatu przedsiębiorczości

5.2. Cele i kierunki działania

Proces wyznaczenia celów programu rewitalizacji oparto na zdiagnozowanych problemach oraz zidentyfikowanych potrzebach lokalnej społeczności. W założeniach przyjęto, iż celem głównym programu jest ożywienie obszaru rewitalizacji poprzez wielopłaszczyznowe działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki. Realizacji celu głównego, a także osiągnięciu zakładanych efektów rewitalizacji w każdym podobszarze, mają służyć 4 cele szczegółowe oraz odpowiadające im kierunki działań, dostosowane do charakteru potrzeb poszczególnych podobszarów.

Cel 1 - Sfera społeczna

- Wzmocnienie spójności społecznej i kapitału społecznego oraz jakości życia na obszarze gminy
- Przeciwdziałanie niekorzystnym przemianom demograficznym i społecznym
- Przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym i ich dziedziczeniu
- Aktywizacja seniorów i opieka nad osobami starszymi

Cel 2 - Sfera gospodarcza

- Zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej oraz rozwój przedsiębiorczości lokalnej
- Wspieranie aktywności ekonomicznej mieszkańców w tym wspieranie zatrudnienia socjalnego i inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej

Cel 3 - Sfera techniczna

- Poprawa stanu infrastruktury technicznej obszaru rewitalizacji
- Poprawa wizerunku i atrakcyjności przestrzeni publicznych

Cel 4 - Sfera funkcjonalno-przestrzenna

- Poprawa dostępności do usług i rozwój form spędzania wolnego czasu
- Rewaloryzacja obiektów (w tym obiektów zabytkowych) na cele społeczno-kulturalne

O wyborze poszczególnych zadań do realizacji decydują następujące kryteria:

1. Oddziaływanie projektu na tworzenie w obszarze rewitalizowanym nowych podmiotów gospodarczych i nowych miejsc pracy;
2. Powstawanie w wyniku projektu nowych sektorów usług lub nowych produktów turystycznych;
3. Wpływ na wzrost wartości historycznej i kulturowej rewitalizowanych obiektów i obszarów;
4. Poprawa estetyki przestrzeni publicznej;
5. Wyprowadzenie obszaru rewitalizowanego ze stanu kryzysowego, w szczególności poprzez nadania mu nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie nowych warunków do jego rozwoju.

6 ■ Lista projektów rewitalizacyjnych

6.1. Główne projekty rewitalizacyjne dotyczące obszaru zdegradowanego, które będą realizowane w ramach danego programu rewitalizacji

Bielin

- budowa kompleksu sportowo-rekreacyjnego dla mieszkańców (gmina)
- rewitalizacja parku/folwarku (remont zabytkowego obiektu + ścieżka edukacyjna) (własność prywatna).
- adaptacja budynku starej szkoły (budynek zabytkowy) na pensjonat z salą bankietową (własność prywatna)
- remont zabytkowego kościoła (parafia)
- utworzenie miejsca rekreacyjnego przy jeziorze Bielińskim

Kłępicz

- zakład produkcyjny miodu pitnego na bazie lokalnej pasieki, przed szkołą teren na ścieżkę edukacyjną o pszczołach, budowa domków do apiterapii (inhalacje powietrzem ulowym), sala konferencyjna w dawnej szkole, festiwal miodów pitnych. (własność prywatna)
- Budowa szatni na boisku piłkarskim (gmina)
- Renowacja budynków podworcowych w Kłępiczu (osoby prywatne)
- Renowacja kościoła w Kłępiczu w ramach szlaku turystycznego kamiennych budowli (parafia)

Witnica

- adaptacja byłego budynku PGR na warsztat mechaniczny przedsiębiorstwa przewozowo-turystycznego (własność prywatna)
- Adaptacja budynku poszkolnego na Wiejskie Centrum Kultury w Witnicy (gmina)
- Renowacja kościoła w Witnicy w ramach szlaku turystycznego kamiennych budowli (parafia)

Mirowo

- stara kuźnia i remiza, rewitalizacja na miejsce warsztatów dla turystów
- „Kuźnia Talentów w Mirowie” – organizowanie warsztatów (bibułkarstwo, rzeźbiarstwo, wiklina, szydełkowanie, itp.) w zabytkowym budynku kuźni

- Przebudowa drogi gminnej na odcinku Mirowo – ścieżka rowerowa wraz z odtworzeniem „Alei Gwiazd Polskich Sadów”
- Renowacja kościoła w Mirowie w ramach szlaku turystycznego kamiennych budowli (parafia)
- Montaż urządzeń siłowni plenerowej
- Remont i doposażenie świetlicy jako siedziby stowarzyszenia,
- „Park huśtawek- park wspomnień” – zagospodarowanie alejek parku podworskiego w Mirowie, w tym montaż różnych nietypowych huśtawek.

6.2. Ogólny opis projektów rewitalizacyjnych uzupełniających

Ponadto celem realizacji celów niniejszego Programu Rewitalizacji, w kontekście wymogu jego kompleksowości i komplementarności w ramach inwestycji rewitalizacyjnych będą realizowane następujące działania. Są to działania, które trudno zidentyfikować indywidualnie lub są one oczekiwane ze względu na realizację celów programu rewitalizacji. Poniższe działania wykorzystują lokalne potencjały, w tym potencjały instytucjonalne znajdujące się w obszarze rewitalizacji.

Pozostałe planowane działania (uzupełniające), realizowane przez różne instytucje z obszaru rewitalizowanego: Wykaz przedsięwzięć uzupełniających:

- wzmocnienie potencjału turystycznego Pojeziernej Trasy Rowerowej (gmina+ partnerzy)
- renowacja murów obronnych Morynia z wykonaniem ścieżki edukacyjnej w ramach szlaku turystycznego kamiennych budowli (gmina)
- stworzenie spójnego systemu oznakowania turystycznego w gminie oraz wydanie informatora, w którym wyeksponowane zostaną potencjały miejscowości objętych programem rewitalizacji
- organizacja kursu tworzenia i prowadzenia stron internetowych dla sołectw i stowarzyszeń oraz wsparcie finansowe i techniczne tworzenia takich stron.
- wzmocnienie potencjału NGO w tym wsparcie dla tworzenia podmiotów integracji społecznej (OWES)
- wsparcie usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym
- dodatkowe zajęcia szkolne dla dzieci i młodzieży z całej gminy
- program wsparcia ochrony zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków jako element poprawy jakości życia poprzez budowanie więzi społecznych, wzmocnienie poczucia tożsamości lokalnej i dumy z miejsca zamieszkania
- Organizacja kursów dla przewodników lokalnych jako szansa na dodatkowe dochody dla mieszkańców obszarów zdegradowanych.
- Promocja i rozwój kwater prywatnych na obszarach zdegradowanych

7

■ Mechanizmy

zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji

Komplementarność poszczególnych działań rewitalizacyjnych opiera się na zapewnieniu wzajemnego uzupełnienia się działań w ramach następujących płaszczyzn:

a. Komplementarność przestrzenna

Projekty rewitalizacyjne, szczegółowo przedstawione powyżej dopełniają się wzajemnie przestrzennie i zachodzi między nimi efekt synergii. Łącznie oddziałują na ten sam problem, co wpływa na spotęgowanie efektu. Sama przestrzeń objęta działaniami (obszar rewitalizacji, który pokrywa się z granicami zidentyfikowanego obszaru zdegradowanego) obejmuje cały obszar, zarówno w zakresie działań inwestycyjnych – które uwzględniają uczestnictwo w działaniach interesariuszy z całego obszaru zdegradowanego, jak również w zakresie planowanych działań o charakterze miękkim, które są skierowane do wszystkich mieszkańców obszaru.

Zaproponowane projekty oddziałują na cały obszar dotknięty kryzysem i nie prowadzą do niepożądanych efektów społecznych takich jak segregacja społeczna i wykluczenie. Cała społeczność lokalna będzie korzystać z efektów lokalnych, nikt nie będzie wykluczony, a działania są tak zaplanowane, aby objąć wszystkie grupy społeczne. Ponadto co ważne z planowanych działań miękkich mogą korzystać również mieszkańcy innych obszarów Gminy, tak aby osoby zagrożone wykluczeniem i potrzebujące wsparcia nie były wykluczone z działań i aby zachować równowagę między poszczególnymi obszarami Gminy i nie doprowadzić do sytuacji, w której problemy mieszkańców obecnie zdefiniowanego obszaru nie przelały się na sąsiedni obszar.

b. Komplementarność problemowa

Planowane przedsięwzięcia dopełniają się tematycznie i w efekcie końcowym będą skutkowały kompleksowym rozwiązaniem problemów. Projekty oddziałują na każdą ze sfer, w której w wyniku diagnozy stwierdzono sytuację kryzysową i na tej podstawie wyznaczono obszar zdegradowany. Co w efekcie doprowadzi do znaczącego zmniejszeni skali występujących problemów determinujących sytuację kryzysową.

c. Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

W ramach niniejszego Programu Rewitalizacji w toku działań przygotowawczych, zaprojektowano odpowiedni system wdrażania i zarządzania programem rewitalizacji, który uwzględnia strukturę zarządzania działaniami rewitalizacyjnymi w sposób kompleksowy, pozwalający na zaangażowanie i

efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz zapewnia wzajemne uzupełnianie się działań poszczególnych podmiotów zaangażowanych w realizację i spójność stosowanych procedur.

d. Komplementarność międzyokresowa

Działania rewitalizacyjne zostały tak zaplanowane, aby zapewnić zachowanie ciągłości programowej polegającej na kontynuacji wsparcia udzielonego gminie w ramach polityki spójności w latach 2007-2013. Przez cały też czas realizowana jest praca ze społecznością lokalną, co odbywa się m.in. za pośrednictwem Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz organizacji pozarządowych. Gmina jest w trakcie tego procesu i władze gminy są zdeterminowane aby ten długofalowy proces zakończyć pełnym sukcesem. Rewitalizacja zdiagnozowanych obecnie zdegradowanych obszarów stanowi jedno z ważniejszych zadań Gminy. Niniejszy Program Rewitalizacji zapewnia ciągłość działań, konsolidując w swoich ramach działania rewitalizacyjne o charakterze społecznym i urbanistycznym, wpływając na koncentrację interwencji i dzięki temu zwiększając efekty planowanych działań strategicznych, co zawarte jest w strategii rozwoju Gminy.

e. Komplementarność źródeł finansowania

W ramach planowanych działań uwzględniono różne źródła finansowania dla projektów rewitalizacyjnych, ujętych w programie rewitalizacji. Wsparcie przewidziano, zgodnie z charakterem planowanych zadań i podmiotów je realizujących, uzupełniając i łącząc wsparcie, m.in. ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, ponadto planuje się udział środków prywatnych oraz środków ze źródeł krajowych (m.in. Programy Ministra Kultury) oraz w ramach Mechanizmu Norweskiego, Mechanizmu Szwajcarskiego, Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, które to środki planuje łączyć się z wkładem własnym Gminy lub podmiotów zewnętrznych zaangażowanych w realizację, zgodnie z możliwościami prawnymi

8 ■ Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji

Partycypacja społeczna jest wpisana w proces rewitalizacji jako fundament działań na każdym etapie tego procesu (diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, monitorowanie), determinując jego skuteczność i efektywność. Odpowiedzialność za przeprowadzenie całego procesu w sposób partycypacyjny ponoszą lokalne władze, jednak o sukcesie można mówić dopiero wtedy, gdy zaangażowani zostaną lokalni przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe oraz mieszkańcy bez względu na wiek, status, płeć czy wyznanie. Skonsolidowanie wysiłków różnych osób, grup i podmiotów na rzecz obszaru rewitalizacji jest istotnym warunkiem sukcesu.

Na etapie **diagnozowania** wykorzystano następujące mechanizmy partycypacji społecznej:

- publikacje na stronie internetowej Urzędu Gminy Moryń – informacje o przystąpieniu do prac nad programem rewitalizacji
- ogłoszenia o realizowanych działaniach i konsultacjach umieszczane w miejscach zwyczajowo przyjętych do zamieszczania ogłoszeń (gminne i sołeckie tablice informacyjne, świetlice wiejski, strona internetowa itp.)
- badanie ankietowe przeprowadzone z przedstawicielami i przedstawicielkami wszystkich sołectw z terenu gminy
- zaangażowanie animatora lokalnego pochodzącego bezpośrednio z obszaru gminy i od lat działającego na jej terenie aby skuteczniej przekonać interesariuszy do aktywnego udziału w procesie rewitalizacji
- udział animatorów lokalnych w szeregu inicjatyw lokalnych i przedsięwzięciach sportowo-kulturalnych na terenie gminy, przekazujących informacje o procesie rewitalizacji i gromadzących informacje o bieżących problemach i potrzebach mieszkańców
- spotkania dla wszystkich grup interesariuszy, mające na celu zdiagnozowanie sytuacji na terenie gminy i poszczególnych sołectw, ze szczególnym uwzględnieniem problemów, potrzeb, potencjału i proponowanych rozwiązań, w 3 spotkaniach wzięło udział 28 osób
- indywidualny wywiad pogłębiony z przedstawicielem władz lokalnych
- wykorzystanie efektów dotychczasowej pracy Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES), w tym m.in. wykorzystanie przygotowanej przez OWES diagnozy lokalnej czy współpraca przy wprowadzaniu narzędzi partycypacji społecznej, np. inicjatywa lokalna

Na etapie **programowania** wykorzystano następujące mechanizmy partycypacji społecznej:

- publikacje na stronie internetowej Urzędu Gminy Moryń – informacje o przystąpieniu do prac nad programem rewitalizacji, prezentujące całość procesu rewitalizacji i efekty prac nad programem rewitalizacji, jak również zachęcające mieszkańców do udziału w konsultacjach

- ogłoszenia o realizowanych działaniach i konsultacjach umieszczane w miejscach zwyczajowo przyjętych do zamieszczania ogłoszeń (gminne i sołectkie tablice informacyjne, świetlice wiejskie, strona internetowa itp.)
- wizje lokalne (spacery badawcze), podczas których mieszkańcy i mieszkanki oraz osoby odpowiedzialne za przygotowanie programu rewitalizacji mieli okazję obejrzeć teren gminy i zgłaszać swoje uwagi oraz opinie bezpośrednio w miejscu, na temat którego toczyła się dyskusja, w 4 spacerach udział wzięło ok. 10 osób.
- spotkania animacyjne dla wszystkich grup interesariuszy organizowane na poziomie sołectw, mające na celu pobudzenie aktywności i włączenie ich do realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych,
- spotkania animacyjne z przedstawicielami instytucjonalnymi (samorząd, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe), zainteresowanymi realizacją projektów na obszarze rewitalizacji, w 3 spotkaniach wzięło udział 57 osób.
- warsztat dla mieszkańców obszaru rewitalizacji i interesariuszy procesu rewitalizacji w formie grupy fokusowej w ramach konsultacji społecznych projektu Lokalnego Programu Rewitalizacji, w warsztacie wzięło udział 12 osób.

Po uchwaleniu Lokalnego Programu Rewitalizacji rekomenduje się dalsze włączanie w działania wszystkich grup interesariuszy procesu. Prawidłowo przeprowadzony proces rewitalizacji wymaga podejścia partycypacyjnego, poczucia udziału mieszkańców i innych interesariuszy we wszystkich etapach działania. Poniżej przedstawiono **model funkcjonowania partnerstwa** na rzecz procesu rewitalizacji.

Model opiera się na następujących elementach:

1. Zespół ds. rewitalizacji⁵
2. Otwarta Grupa Robocza na Rzecz Rewitalizacji
3. Stolik Rewitalizacyjny
4. Projekty partycypacyjne (Młodzieżowi liderzy rewitalizacji, Kluby Radykalnych Matek Wiejskich⁶)

⁵ Opis w ramach systemu zarządzania LPR

⁶ Nazwa wzorowana na inicjatywie Fundacji MaMa

Otwarta Grupa Robocza na Rzecz Rewitalizacji

Formalne, zorganizowane partnerstwo przedstawicieli grup interesariuszy procesu rewitalizacji w gminie i przedstawicieli środowisk nieformalnych.

Metoda ta w unikalny sposób prowadzi do dowartościowania wszystkich aktorów procesu rewitalizacji. Partycypacja to nie jest tylko zaproszenie ludzi na spotkanie, to jest sprawienie, aby czuli się, że są jego gospodarzami. To jest oddanie ludziom możliwości współorganizacji tych spotkań. Otwarta Grupa Robocza wymaga struktury. Wszyscy muszą wiedzieć, jaka jest metoda pracy i muszą wiedzieć jaka jest ich rola. Różni się od metody Open Space. Stosując metodę Open Space często pokładamy wiarę w inicjatywę i podmiotowość uczestników jednocześnie wtórnie ich uprzedmiotawiając. Oczekując, że uczestnicy sami sobie wyznaczą cele pracy, jej zakres i zadania. Animatorzy Open Space często po półtorej godzinie pracy dochodzą do punktu, w którym nie ma żadnych efektów, winą za taki stan rzeczy obarczając uczestników.

Metoda Grupy Roboczej wymaga pracy ekspertów, ale takiej, która pozwala włączyć się praktykom i uczestnikom procesów w sposób czynny i nienaznaczający. W Otwartej Grupie Roboczej uczestniczą ludzie z różnych środowisk i każde z tych środowisk jest przez to uczestnictwo w jakiś sposób docenione. Nie zadaje tu się pytań retorycznych i nie zadaje się pytań całkowicie otwartych, co pozwala na to, że uczestnicy wiedzą nad czym pracują i wiedzą do czego zmiierają. Istotne jest również poddanie procesów grupowych analizie i wyznaczenie liderów do prezentacji wypracowanych wniosków i narzędzi. Rezultaty powinny być dostępne na otwartej domenie i powinny dawać możliwość komentowania i dopracowania ich w praktyce i w procesie. Istotnym jest docenienie tego, że ludzie poświęcają swój wolny czas na to, żeby wspólnie pracować. Zaangażowanie w Otwartej Grupie Roboczej nie wymaga dodatkowych honorariów, jednakże za pracę należy się jakiś rodzaj benefitów. Są nimi wygodne warunki do pracy poprzez ufundowanie noclegu i obiadu. Jest to sposób, w którym ludzie oderwani w pewien sposób od swoich bezpośrednich obowiązków, nie muszą zajmować się rzeczami, które są angażujące czasowo i emocjonalnie. Oderwani od własnego środowiska, od miejsca pracy zyskują nową perspektywę i energię. Prowadzi to do realizowania zadań w innych warunkach i innym środowisku, co z kolei pozwala na otwarcie procesów umysłowych i na to, aby szły one w dogodnych, wymaganych przez nas kierunkach. Rewitalizacja jako proces odradzania, odnawiania wymaga zmiany sposobu myślenia. Praca w Otwartej Grupie Roboczej, poprzez swój kolektywny, niecodzienny, nieschematyczny charakter jest na to niezwykłą okazją.

Cechy partnerstwa:

1. Autentyczne.

Partnerstwa na rzecz programów systemowych związanych z lokalną władzą mają często nieszczerzy charakter. Członkowie partnerstwa przystępują do niego z powodu partykularnych interesów lub dla zachowania poprawności politycznej.

OTGnRR zmierza do autentyczności. Istnieje możliwość budowania jej niejako na marginesie innych motywacji, tworzy ją poczucie identyfikacji z celami pracy grupy, głębokie zaangażowanie dla dobra grupy oraz wiara w sens jej pracy. Jest to cel pracy moderatora, lub liderów grupy.

2. Zaangażowane.

Praca w otwartej grupie roboczej oparta jest na zaangażowaniu jej członków. Nie jest ono ani oczywiste, ani natychmiastowe. Budowane jest stopniowo, w oparciu o pewne wartości i cechy charakterystyczne pracy. Zaangażowanie oznacza, że partnerstwo podejmuje działania i dyskutuje o działaniach. Członkowie partnerstwa nie są obojętni wobec działań związanych z rewitalizacją w gminie.

3. Otwarte.

Każdy uczestnik Otwartej Grupy Roboczej ma prawo uczestniczyć w jej pracach, nie ma opłat wstępnych, nie ma barier instytucjonalnych, specjalnych zapisów, ani rozliczeń.

4. Reprezentatywne.

Zależy nam na tym, aby w grupie pracowały osoby reprezentujące środowiska które mają potencjał dla prac rewitalizacyjnych, mają interesy związane z tym procesem, zasoby możliwe do wykorzystania, potrzeby i czas.

5. Ponadlokalne.

Rewitalizacja to proces, który dotyczy nie tylko mieszkańców, instytucje i podmioty z obszaru zdegradowanego. Przewidywalne oddziaływanie można zaplanować w najbliższym sąsiedztwie, a także daleko poza obszarem. Zainteresowanie procesem rewitalizacji ma również charakter ponadlokalny. Można przewidzieć, że są interesariusze rewitalizacji obszaru mieszkający i działający daleko poza gminą, również zagranicą.

6. Refleksyjne

Partnerstwo powinno stawiać pytania dające do myślenia, prowokować wysiłek intelektualny. Prace w grupie, dyskusje, ale także proces jej tworzenia, dynamika pracy, integracja, konflikty, przemiany motywacji i zwroty akcji powinny być na bieżąco poddawane refleksji. Możliwość zaangażowania do prac przedstawicieli środowiska naukowego, akademików jest tutaj nieocenionym zasobem. Co więcej - może okazać się bezkosztowy - zaproszenie doktorantów czy badaczy do pracy jest możliwością realizacji zadań statutowych uczelni, dla badaczy możliwością dostępu do danych na temat niezwykle interesujący (rewitalizacja) czy nawet szansą na publikację. Jeśli zupełnie nie jest to możliwe to taką rolę mogą pełnić lokalni nauczyciele, lub proboszcz. Refleksja może być podejmowana na bieżąco, może przybrać formę krótkich notatek po spotkaniu, może mieć formułę rozmowy w kuluarach...interesującym rozwiązaniem jest nagrywanie krótkich filmików przez uczestników po spotkaniu, w których wyrażają swoje emocje i przemyślenia, marzenia i cele. Ważne jest w tym momencie zaufanie w grupie, ważna jest zasada, że te filmy ani refleksje nie wyciekają poza nasz krąg, że są nasze, ważne i tylko dla nas, nie dla publiczności z zewnątrz.

7. Zapraszające.

Należy zadbać o to, by dostęp do informacji o spotkaniach, pracy, wnioskach i zadaniach grupy był z kolei jak najbardziej jawny, otwarty i dostępny. Należy wykorzystać kanały informacyjne najczęściej używane w lokalnej społeczności, nie tworzyć kolejnych stron www czy innych mediów. Ogłoszenia w szkole, parafii, sklepie we wsi, tablicy sołectkiej. Lokalna gminna gazeta i social media to typowe miejsca, gdzie możemy zapraszać do prac w grupie. Ważne jest także, aby nikt, kto do niej dołącza nie czuł, że wchodzi w jakiś zakłęty krąg, by czuł się zaproszony, witany i chciany.

8. Bez hierarchii

Zasadą organizacji przestrzeni do spotkań jest krąg krzeseł a nie prezydium i publiczność. Takie ustawienie sali ma dawać wszystkim uczestnikom poczucie równych praw. Otwarta Grupa Robocza nie ma zarządu. Decyzje są podejmowane metodą deliberacji i konsensusu. Spotkania Grupy są moderowane przez moderatora wybieranego spośród uczestników, a różnorodne formy dyskusji (praca w zespołach) mają dawać szanse podejmowania aktywności przez wszystkich uczestników spotkań wg ich potrzeb i kompetencji.

9. Aktywne.

Miarą aktywności partnerstwa jest aktywność jego członków. Zarówno w procesie rewitalizacji jak i refleksji nad nią. Uczestnicy przyjmujący wyłącznie postawę obserwatora nie powinni uczestniczyć w spotkaniach. Formy pracy zastosowane w spotkaniach Grupy winny aktywizować wszystkich uczestników.

10. Zarażające entuzjazmem

Nic tak nie psuje grupy jak nuda. Biurokracja, papiery, przepisy mogą zniszczyć każdą energię. Podobnie jak mówienie w kółko o tym samym, oczywistości i banialuki, kolonizowanie dyskusji przez jednego "gadulę", nadawanie prawdom znanym z życia codziennego sensu przez naukowy, biurokratyczny język. Tak niszczymy. Jak budować? Samemu być pasjonatem rewitalizacji, cieszyć się z pracy z ludźmi, mieć entuzjazm ze spotkania, radość rozmowy...i nimi zarażać.

11. Robocze.

To miejsce, gdzie możemy się mylić, możemy próbować, tworzyć rozwiązania, poddawać je dyskusji i stwierdzać, że jednak to do niczego. Nie boimy się czasem powiedzieć bzdury, bo darzymy się zaufaniem i wiemy, że teraz nad tym pracujemy, że to jeszcze nie jest gotowe. Zdejmuje to z uczestników stres i pozwala na aktywne uczenie się.

12. Chętne.

Mówi się, że aby coś się udało ludziom musi się chcieć, że "gdzie wola tam sposób". Otwarta Grupa Robocza to spotkanie ludzi, którzy chcą wykazać powodzenie procesów rewitalizacji, a nie ich fiasko.

13. Uczące się.

W OGRnRR biorą udział ludzie dorośli. Procesy uczenia się w tej grupie zachodzą inaczej niż u dzieci. Teoretycy edukacji dorosłych wskazują na to, iż w wyniku socjalizacji zostają wytworzone pewnego typu ramy interpretacyjne, które pozwalają nam na uczenie się właściwie tylko tego, co już i tak umiemy. Rewitalizacja, choć realizowana w Polsce już od kilku lat jest procesem, który wymaga głębokich przemian mentalnościowych, odrzucenia stereotypów, poszukiwania zupełnie nowych ścieżek zmiany i rozwoju społeczności lokalnej. OGRnRR to środowisko, gdzie te procesy uczenia mogą zachodzić niejako laboratoryjnie, liderzy świadomi szans i ograniczeń mogą je odpowiednio moderować.

14. Ciekawe.

Partnerstwo jest podmiotem, który jest zainteresowany doświadczeniami innych. Innych partnerstw na rzecz rewitalizacji - w sąsiednich gminach, w Polsce i zagranicą. Innych projektów rewitalizacyjnych, rozwiązań organizacyjnych i formalnych. Dlatego Otwarta Grupa Robocza powinna wymieniać doświadczenia z podobnymi podmiotami.-

Otwarta Grupa Robocza na Rzecz Rewitalizacji będzie się spotykać 4 razy w roku podczas dwudniowych posiedzeń wyjazdowych.

Przedmiotem prac Grupy w Moryniu powinno być planowanie, inspirowanie i refleksja nad działaniami wsparcia projektów kluczowych i projektów uzupełniających, a także podejmowanie takich aktywności, które:

- uzupełniają i aktualizują diagnozę społeczną otoczenia rewitalizacji
- identyfikują nowe potrzeby rewitalizacyjne w gminie
- identyfikują bariery i problemy związane z realizacją projektów
- wzmacniają procesy rewitalizacyjne na pozostałych obszarach zdegradowanych gminy.
- ułatwiają realizację projektów związanych z animacją kultury (świetlice wiejskie, obiekty sakralne i zabytkowe)

Stolik rewitalizacyjny

Cotygodniowe spotkania dyskusyjne dla osób zainteresowanych tematyką rewitalizacji oraz procesem rewitalizacji w gminie. Zasadą spotkań jest ich regularność i stałe miejsce. Spotkania odbywają raz w tygodniu o stałej porze i w stałym miejscu. Np. w każdy poniedziałek o godz. 18.00 w kawiarni x.

Idea stolika nawiązuje do funkcjonującej w wielu krajach tradycji spotkań kameralnych. W Niemczech „Stammtisch” – oznacza spotkania grupy osób odbywających się regularnie zazwyczaj wokół stołu, często okrągłego. „Stammtisch” nie jest zorganizowanym, oficjalnym spotkaniem ale nieformalnym spotkaniem przyjaciół. Dyskusje przy stoliku są prowadzone w sposób luźny, są pełne dygresji i dowcipu.

Udział w „Stammtischu” szczególnie na obszarach wiejskich był związany z przynależnością do wyższego statusu społecznego. W drugiej połowie XIX w uczestnikami „Stammtischu” byli miejscowi dygnitarze tacy jak: burmistrz, lekarz, farmaceuta, nauczyciel, leśnik, bogaty rolnik. Zaproszenie do stolika było znakiem nadzwyczajnego uznania. Podobnie było w przypadku stołów, przy których zbierali się artyści.

W dzisiejszych czasach „Stammtisch” nie jest związany ze statusem społecznym. Teraz chodzi o wspólnotę, intymność i wspólne sprawy. Nie zmienia to faktu, iż bycie „zaproszonym do stolika” jest rodzajem działania mającego na celu uznanie, docenienie, jako ważnego aktora rewitalizacji. Formuła łączenia demokratycznej otwartości, z poczuciem uczestniczenia w czymś ważnym, tworzenia wspólnego dzieła, wypracowywania rozwiązań jest nobilitująca.

Cele spotkań stolika rewitalizacyjnego:

- utrzymanie stałego kontaktu z interesariuszami
- zapewnienie otwartości i jawności procesów rewitalizacyjnych
- informacja i edukacja na temat istoty i problemów rewitalizacji

Stolik rewitalizacyjny powinien odbywać się na następujących warunkach:

1. Dobrowolność.

Udział w spotkaniach „stolika” jest niezobowiązujący i dobrowolny.

2. Dostępność.

Do „stolika” może się przysiąść każdy, kto ma potrzebę rozmowy na temat rewitalizacji.

3. Rozmowa.

Istotą spotkania przy „stoliku” jest kulturalna rozmowa. Opierająca się na dialogu. Rozmowa ma charakter nieformalny, luźny, służy wymianie informacji, poglądów, opinii i wyjaśnianiu wątpliwości.

4. Napoje i potrawy.

Każdy uczestnik spotkania zaopatruje się w napoje i ewentualne potrawy na własny koszt.

5. Czas trwania spotkania.

Spotkanie trwa dopóki nie się nie wyczerpie rozmowa i bierze w nim udział przynajmniej trzech uczestników. Jednak nie powinno trwać dłużej niż 2 godziny.

6. Dokumentacja.

Na stole jest rozwinięty arkusz papieru a materiały piśmienne pozwalają zapisywać w luźnej formie przebieg rozmowy (np. w formie mapy myśli). Fotografia zapisu może być publikowana na stronie www.

7. Moderacja.

Przy stoliku rewitalizacyjnym powinna być obecna przynajmniej jedna osoba z zespołu ds. rewitalizacji, lokalny animator ds. rewitalizacji lub przedstawiciel instytucji zaangażowanej w proces. Do obowiązku moderatora należy podtrzymanie rozmowy i dbałość o dokumentację.

Młodzieżowi liderzy rewitalizacji

Rewitalizacja jako proces odnowy, zmiany, przemiany ze swej natury jest procesem zakorzenionym w przeszłości (nawet poprzez swoją starą, zdegradowaną tkankę miejską), lecz równocześnie zwróconym w przyszłość. Uruchamia to specyficzny sposób myślenia i działania, mianowicie - podejście foresightowe. Przewidywanie różnych, możliwych, czasem nieco szalonych, czasem zwyczajnych scenariuszy rozwoju danej społeczności lokalnej zawsze powinno mieć w perspektywie tych, którzy za 20 - 40 lat będą użytkownikami tej przestrzeni. Włączenie młodych ludzi, którzy będą gospodarzami gminy po zakończeniu procesów rewitalizacji w proces jej projektowania, konsultowania i wdrażania jest niezwykle istotne. Pozwala to także na uniknięcie tego, co wielu sceptyków tych procesów powtarza jak mantrę: "i tak wam zniszczą!". Może dać także nadzieję, iż przełamana zostanie (ogólnopolska) tendencja exodusu młodych z wiosek i małych miast do metropolii i za granicę. Jeśli młodzi poczują, że uczestniczą w czymś ważnym, że mają prawo by współdecydować, programować to, jak zmienia się ich otoczenie. Jeśli potem włączą się w odnawianie placu zabaw, malowanie garaży w podwórkach, czy wspólne sadzenie truskawek w ogródku sąsiedzkim... może z dumą będą po nich oprowadzać znajomych i będą dumni ze swojej małej ojczyzny. Może nie zniszczą, może nie wyjadą.

Struktura

Kilkuosobowe grupy w każdym sołectwie objętym obszarem rewitalizacji. Współpracujące ze szkołą, parafią, organizacjami pozarządowymi (ZHP)

Metoda pracy

Warsztaty, konwenty, grupy roboczo-doradcze, przedstawiciele w Otwartej Grupie Roboczej na Rzecz Rewitalizacji oraz uczestnictwo w Stoliku Rewitalizacyjnym, weekendowe zjazdy w świetlicach wiejskich.

Wzajemne korzyści

1. Możliwość uczenia się
2. Wpływ na kształt przestrzeni zamieszkania
3. Zaświadczenia o wolontariacie
4. Wsparcie projektów kluczowych
5. Organizacja projektów animacyjnych

Kluby Radykalnych Matek Wiejskich

Matki są naturalnymi sojuszniczkami procesów rewitalizacji, to przecież one pragną lepszego świata dla swoich dzieci. Na poziomie ideowym pięknie wyraziła to Swan (artystka sztuki ulicy) mówiąc, że matki są tymi, które wprowadzają dzieci na świat, które im go pokazują i tłumaczą, oswajają... dlatego od poziomu ich edukacji i świadomości zależy jakość zmian społecznych i szansa na odnowę. Na poziomie praktycznym (co wykazały badania nad rewitalizacją, np na terenie wrocławskiego Nadodrza) to one są tymi, które pilnują, by nowo odremontowany plac zabaw nie stał się miejscem picia piwa, by trawników nie rozjeżdżały parkujące samochody, zaś fasad budynków nie zdobiły wulgaryzmy. To one popierały remonty i zmiany, żadna z nich nie mówiła, że remont podwórka jest zbędny, że i tak zniszczą. Może wspominały o swoich obawach, ale gotowe były jak lwice bronić tego nowego, czystego, kolorowego "kawałka świata" dla swoich dzieci.

Struktura

Otwarte, kilkunastoosobowe grupy w każdym sołectwie objętym obszarem rewitalizacji. Współpracujące ze szkołą, parafią, Kołem Gospodyń Wiejskich (jeśli funkcjonuje), lokalnym zespołem folklorystycznym, sklepem, świetlicą szkolną, fryzjerem itp.

Metody pracy

Cotygodniowe "poranki przy kawie", w tygodniu, przed południem, w trakcie gry ojcowie są w pracy, kobiety te wraz z dziećmi mogą spotykać się w świetlicy lub parafii z małymi dziećmi, dzieląc się swoimi kłopotami dnia codziennego (grupa wsparcia), pomysłami na rozwój społeczności lokalnej (Kobieca Grupa Robocza), edukując się (Akademia Mam). Dobrze, jeśli spotkania te moderowane są przez animatorkę: pedagoga lub psychologa. Nie chodzi o formalizowanie spotkań ani wniosków, ale o nadawanie rozmowom celu, struktury, profesjonalne wsparcie refleksji, dokumentację i tworzenie raportów do zastosowania w procesach rewitalizacji.

Wspólne wyprawy kulturalne

Okolicznościowe spotkania o charakterze integracyjnym na terenie sołectwa

SWOPy ubranek, zabawek dziecięcych, pchle targi itp

Wspólne mini remonty, rękodzieło, szycie zasłon itp.

Wzajemne korzyści

1. Możliwość uczenia się
2. Wpływ na kształt przestrzeni zamieszkania
3. Sieć wsparcia
4. Wsparcie projektów kluczowych
5. Organizacja projektów animacyjnych
6. Poszerzanie horyzontów poprzez wyprawy kulturalne.

9 ■ System realizacji (wdrażania) programu rewitalizacji

9.1. Zespół ds. Rewitalizacji

Zarządzającym Programem w imieniu Gminy będzie Burmistrz przy pomocy Zespołu ds. Rewitalizacji. Zespół zostanie powołany stosownym Zarządzeniem Burmistrza i w jego skład wchodzi:

- 2 przedstawicieli Burmistrza – w tym Pełnomocnik ds. Lokalnego Programu Rewitalizacji, który będzie przewodniczył pracom Zespołu,
- 2 przedstawicieli Rady Miejskiej,
- 2 przedstawicieli organizacji pozarządowych działających na terenie obszaru rewitalizowanego,
- 2 przedstawicieli przedsiębiorców,
- inne osoby wskazane przez Burmistrza.

Zespół ds. Rewitalizacji opracuje swój regulamin. Jego pracami będzie kierował Pełnomocnik ds. Lokalnego Programu Rewitalizacji. Zespół nadzoruje skuteczność i jakość realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji. Do zadań Zespołu będzie należało w szczególności:

- przygotowywanie rocznych sprawozdań z realizacji LPR,
- przedkładanie Radzie Gminy propozycji zmian w treści Lokalnego Programu Rewitalizacji,
- zapoznanie się z uwagami Rady Miejskiej dotyczącymi rocznego sprawozdania z realizacji LPR,
- opiniowanie wniosków przedkładanych przez Partnerów Projektów dotyczących zadań realizowanych w ramach obszaru rewitalizowanego,
- przygotowanie i zatwierdzenie Planu Komunikacji LPR,
- monitoring i ewaluację LPR,
- podejmowanie decyzji odnośnie regulaminu prac Zespołu, wyboru sekretarza, itp.,
- inne określone w Regulaminie i mające znaczenie dla realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Uczestnictwo w pracach Zespołu ma charakter społeczny i za udział w nich nie przysługuje wynagrodzenie. Zespół spotyka się nie rzadziej niż raz w roku. Decyzje podejmowane są w ramach Zespołu o ile to możliwe w ramach konsensu, szczegółowy tryb podejmowania decyzji zostanie zaproponowany w Regulaminie Zespołu. Zespół ds. rewitalizacji będzie stanowił forum współpracy i dialogu interesariuszy rewitalizacji z organami Gminy w zakresie prowadzenia i oceny rewitalizacji. Jednocześnie będzie on pełnił funkcję opiniotawczą doradczą dla Burmistrza.

9.2. Promocja LPR

Podmiotem, który ma zadanie prowadzić i nadzorować promocję Lokalnego Programu Rewitalizacji, a w jej ramach również promocję poszczególnych projektów i zadań inwestycyjnych będzie Zespół ds. Rewitalizacji. W celu skuteczniejszej komunikacji pomiędzy uczestnikami procesu wdrażania Lokalnego Programu a społeczeństwem zostanie opracowany „Plan komunikacji Lokalnego Programu Rewitalizacji”. Opracowanie to będzie podstawą działań informacyjnych i promocyjnych dla podmiotów uczestniczących we wdrażaniu LPR. W szczególności dokument ten będzie zawierał opis celów działań promocyjnych i informacyjnych, potencjalne grupy docelowe oraz działania zmierzające do zapewnienia sprawnego systemu wymiany informacji pomiędzy wszystkimi uczestnikami procesu wdrażania LPR.

Najważniejszym celem działań związanych z promocją Lokalnego Programu Rewitalizacji jest dotarcie do jak najszerszej grupy beneficjentów pośrednich (mieszkańców, turystów) z informacją o projektach podejmowanych w jego ramach. Celem pośrednim może stać się np. pozyskanie instytucji, które ewentualnie mogą później występować w charakterze partnera poszczególnych zadań realizowanych w ramach LPR.

Grupami docelowymi, do których kierowana jest promocja LPR będą:

- beneficjenci pośredni większości projektów – mieszkańcy miejscowości i gminy,
- środowisko przedsiębiorców lokalnych i ponadlokalnych,
- organizacje pozarządowe.

W ramach promocji Lokalnego Programu Rewitalizacji będą podejmowane następujące działania:

- powstanie i stałe uaktualnianie zakładki LPR na stronie internetowej Gminy,
- publikacje o realizacji projektów w ramach LPR w prasie samorządowej, lokalnej i regionalnej oraz w Internecie,
- tablice informacyjne i pamiątkowe informujące o realizowanych bądź zrealizowanych projektach,
 - spotkania, zebrania wiejskie, warsztaty, konsultacje projektów z potencjalnymi partnerami gospodarczymi, społecznymi, jak i z mieszkańcami obszaru rewitalizowanego

10. System monitoringu skuteczności działań i system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu

Monitoring Lokalnego Programu rewitalizacji pozwala pozyskać informacje, na podstawie których będzie można dokonać zarówno oceny stopnia realizacji celów i projektów rewitalizacyjnych (monitoring postępu

realizacji programu), jak również oceny i identyfikacji trudności, przeszkód lub nieprawidłowości występujących podczas realizacji programu i projektów rewitalizacyjnych (monitoring barier i trudności).

Funkcją instytucji monitorującej wdrażanie LPR będzie pełnić Wójt/Burmistrz i Rada Gminy. Co najmniej raz w roku będą analizowane postępy w realizacji Programu Rewitalizacji. Rada Gminy jako instytucja kontrolna i uchwałodawcza będzie mieć za zadanie:

- akceptację rocznych sprawozdań z realizacji LPR przygotowanych przez Zespół ds. Rewitalizacji, w szczególności osiągnięcia celów, rezultatów,
- analizowanie i zatwierdzanie wniosków o zmianę treści Lokalnego Programu Rewitalizacji,
- aktualizację Lokalnego Programu Rewitalizacji,
- uwzględnienie zadań zaplanowanych do realizacji przy przyjmowaniu budżetu gminy oraz wieloletnich planów inwestycyjnych lub innych dokumentów strategicznych o znaczeniu lokalnym.

Monitoring w programie rewitalizacji odbywać się będzie w oparciu o dwa systemy:

- system monitoringu i oceny skuteczności działań rewitalizacyjnych w tym:
 - monitoring projektów,
 - monitoring realizacji celów programu rewitalizacji,
- system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w obszarze rewitalizacji, w gminie lub uwarunkowania zewnętrzne.

Do oceny realizacji celów programu rewitalizacji zaprojektowano system wskaźników produktu, rezultatu bezpośredniego oraz oddziaływania wraz z oczekiwanymi wartościami. Punktem wyjścia były cele programu rewitalizacji i wnioski z pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji. Określono, jakie zmiany na obszarze rewitalizacji są istotne z punktu widzenia poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej i zaproponowano trzy typy wskaźników, których celem jest ocena tych zmian:

- **wskaźniki produktu (WP)** – są to wskaźniki zagregowane, przedstawiające materialne zmiany w obszarze rewitalizowanym powstałe w wyniku realizacji projektów.
- **wskaźniki rezultatu bezpośredniego (WRB)** – wskaźniki zagregowane, odnoszące się do bezpośrednich, sumarycznych efektów realizowanych projektów.
- **wskaźniki oddziaływania (WO)** – wskaźniki przedstawiające efekty w dłuższej perspektywie, mierzące realizację celów głównych programu rewitalizacji, na których realizację składa się wiele działań, także tych, gdzie efekty są odroczone w czasie. W tym zakresie przeprowadzona zostanie sumaryczna ocena wskaźników wykorzystanych w procesie delimitacji obszarów zdegradowanych.

Jednoczesna obserwacja wszystkich sfer procesu rewitalizacji tj, społecznej, gospodarczej, infrastrukturalnej, środowiskowej oraz funkcjonalno-przestrzennej pozwoli na ocenę skuteczności i komplementarności prowadzonych działań.

Monitoring realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Moryń w perspektywie 2023 roku będzie odbywać się w czterech etapach:

- Monitoring i analiza realizacji celów programu – monitoring przeprowadzony w całym okresie realizacji programu rewitalizacji,
- Monitoring i analiza procedur wdrażania projektów– analiza sposobu realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
- Weryfikacja wskaźników:
 - Monitoring właściwego doboru wskaźników produktu i rezultatu dla każdego przedsięwzięcia. Dobór wskaźników mus być zgodny z instrukcją dotyczącą przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020, wydanej przez Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie w 2016 r.⁷
 - Monitoring wskaźników realizacji lokalnego programu rewitalizacji Gminy w perspektywie 2025 roku
- Raportowanie wyników

Monitoring realizacji celów programu rewitalizacji będzie prowadzony w sposób ciągły w całym okresie objętym programem przy pomocy wskaźników oddziaływania. Obserwacje i analizy wskaźników będą wykonywane cyklicznie zgodnie z ustaloną częstotliwością. Mając na uwadze, że zmiany w obszarze rewitalizacji wymagają czasu, monitoring odbywać się będzie w odstępach rocznych. Pozwoli to na zebranie niezbędnych danych i analizę zaobserwowanych zmian. Ważnym elementem monitoringu będzie analiza efektu synergii i komplementarności między działaniami oraz diagnoza przyczyn problemów w uzyskaniu zakładanych efektów programu.

Monitoring projektów będzie prowadzony na bieżąco, a jego realizacja odbywać się będzie poprzez analizę zgodność jego przebiegu z założonym harmonogramem, budżetem i zakładanymi efektami. Obserwacji podlegać będą zarówno efekty w postaci produktów, zwłaszcza w projektach, gdzie istotnym komponentem jest infrastruktura. Jak również rezultaty bezpośrednie projektów, a więc skutki dla mieszkańców obszarów rewitalizacji.

System monitorowania opierać się będzie na wskaźnikach przypisanych zgodnie z ich znaczeniem do celów wyznaczonych w Lokalnym Programie Rewitalizacji. Wskaźniki zaprojektowano z myślą aby, aby

⁷ Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020, Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie 27 września 2016, <http://www.rpo.wzp.pl>.

jednocześnie oceniały realizację projektów jak również realizację przyjętych celów programu. Do każdego celu przypisano maksymalną liczbę punktów jaką można w wyniku ocen poszczególnych wskaźników:

- dla celu pierwszego – 40 punktów,
- dla celu drugiego – 30 punktów,
- dla celu trzeciego – 20 punktów,
- dla celu czwartego – 20 punktów.

Osiągnięcie zakładanego celu punktowego jest możliwe na dwa sposoby:

- poprzez osiągnięcie oczekiwanej wartości wskaźnika podstawowego o najwyższej wadze oraz kilku wskaźników o niższej wadze,
- poprzez osiągnięcie oczekiwanych wartości dla wszystkich wskaźników o niższej wadze.

Najwyższą wagę przypisano wskaźnikom, których wybór wynika bezpośrednio z pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji oraz oceny wskaźników delimitacji ze względu na wewnętrzne zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. Pozostałe wskaźniki mają przypisane wagi 2 lub 5 w zależności od znaczenia dla realizacji celu. Przypisanie punktów do poszczególnych wskaźników odbywać się będzie na zasadzie obserwacji zmian i porównanie z przyjętymi wcześniej kryteriami oceny. W przypadku braku pozytywnych zmian dla danego wskaźnika zostanie przyznane 0 punktów.

Punkty wynikające z wag będą przyznawane w ocenie, jeśli założona dla danego wskaźnika tendencja będzie występować. Uzyskanie 100 punktów na koniec realizacji programu byłoby idealnym rozwiązaniem, lecz i niższe wyniki będą świadczyły o sukcesie. W procesie monitoringu i oceny programu ważna jest komplementarność przestrzenna w realizacji poszczególnych celów. Wiąże się to z koniecznością jednoczesnej oceny wszystkich przyjętych celów w programie. Podstawą oceny kompleksowości przeprowadzonej interwencji będzie osiągnięcie przynajmniej 60% punktów w każdym celu.

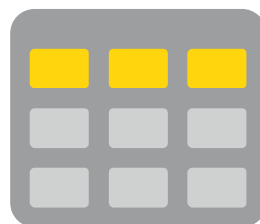
Tabela 7. Wskaźniki realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji

Cel	Wskaźniki	Tendencja (zmiana)	Waga
Cel 1 Sfera społeczna Wzmocnienie spójności społecznej i kapitału społecznego oraz jakości życia na obszarze rewitalizacji	Cel 1		40
	Wskaźniki produktu		
	Liczba imprez organizowanych na terenie rewitalizowanym	Rosnąca nie mniej niż 2 roczne	5
	Liczba szkoleń z zakresu przygotowania projektów lokalnych	Rosnąca nie mniej niż 1 roczne	5
	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego		
	Liczba projektów zgłoszonych przez mieszkańców sołectwa	Nie mniej niż 1 rocznie	5
	Liczba prac społecznych wykonanych przez mieszkańców sołectwa	Nie mniej niż 2 rocznie	5
	Liczba osób uczestniczących w imprezach lokalnych	Rosnąca nie mniej niż 20%	5
	Wskaźniki oddziaływania		
	Odsetek bezrobotnych [%]	Spadająca, nie mniej niż o 10% (do 2023)	20
	Korzystający z pomocy społecznej na 100 mieszkańców.	Spadająca, nie mniej niż o 10% (do 2023)	5
	Liczba przestępstw na 100 mieszkańców	Spadająca, nie mniej niż o 10% (do 2023)	5
Wielkość zasiłków pomocy rodzinie w przeliczeniu na rodzinę	Spadająca, nie mniej niż o 10% (do 2023)	5	
Cel 2 Sfera gospodarcza Zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej oraz rozwój przedsiębiorczości lokalnej	Cel 2		30
	Wskaźniki produktu		
	Liczba projektów w których uczestniczyli przedsiębiorcy	Nie mniej niż 2 rocznie	10
	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego		
	Liczba osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach w wyniku realizacji projektów	Rosnąca nie mniej niż 2 na projekt	5
	Wskaźniki oddziaływania		
Odsetek mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą	Rosnąca, nie mniej niż o 10% (do 2023)	15	

	Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym [%]	Stała	5
Cel 3 Sfera techniczna Poprawa stanu technicznego infrastruktury	Cel 3	20	
	Wskaźniki produktu		
	Liczba obiektów użyteczności publicznej poddanych remontowi/modernizacji	Minimum 2 rocznie	5
	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego		
	Powierzchnia obiektów poddanych remontowi/modernizacji		10
	Wskaźniki oddziaływania		
	Liczba osób korzystających ze zmodernizowanych obiektów (rocznie)		5
	Liczba nowych usług o charakterze publicznym powstałych w wyniku modernizacji obiektów		5
Cel 4 Sfera funkcjonalno-przestrzenna Poprawa dostępności do usług i rozwój form spędzania wolnego czasu	Cel 4	20	
	Wskaźniki produktu		
	Liczba projektów zwiększających dostępność obszarów rewitalizowanych do podstawowych usług	1 rocznie	5
	Wskaźniki rezultatu bezpośredniego		
	Liczba nowych usług i form spędzania czasu wolnego	2 rocznie	5
			5
	Wskaźniki oddziaływania		
	Liczba osób biorących udział w nowych formach spędzania czasu wolnego	Rosnąca, nie mniej niż o 10% (do 2023)	5
	Poprawa dostępu do usług publicznych dla osób z obszaru rewitalizowanego	Rosnąca, nie mniej niż o 5% (do 2023)	5

Spis map

Spis tabel

Tabela 1. Wybrane wskaźniki społeczno-gospodarcze dla gminy Moryń na tle powiatu gryfińskiego	6
Tabela 3. Wskaźniki sfery społecznej w sołectwach gminy Moryń	33
Tabela 4. Wskaźniki sfery gospodarczej w sołectwach gminy Moryń	35
Tabela 5. Zestawienie wskaźników sfery funkcjonalno-przestrzennej w sołectwach gminy Moryń	37
Tabela 6. Charakterystyka obszaru zdegradowanego w gminie Moryń.....	39
Tabela 7. Obszar rewitalizacji w gminie Moryń – ocena pogłębiona	42
Tabela 9. Wskaźniki realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji	80

Spis rysunków

Rysunek 1. Schemat diagnozy sytuacji wewnętrznej w gminie na potrzeby rewitalizacji	15
Rysunek 2. Schemat wyznaczania obszaru zdegradowanego	17
Rysunek 3. Schemat wyznaczania obszaru rewitalizacji	22

Spis literatury

- Statystyczne Vademecum Samorządowca, Główny Urząd Statystyczny, 2016, Warszawa.
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. 2015 poz. 1777.
- Zasady realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 opracowane przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020.